

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

**DIPLOMSKO DELO
PREPREČEVANJE PRANJA DENARJA:
PRIMER SLOVENIJE**

Ljubljana, december 2004

VESNA

VESELKO

IZJAVA

Študent/ka Vesna Veselko izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Boštjana Jazbeca in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____ Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 PRANJE DENARJA	2
1.1 OPREDELITEV POJMA PRANJA DENARJA.....	2
<i>1.1.1 Različni vidiki na pranje denarja.....</i>	<i>4</i>
1.2 ZGODOVINA PRANJA DENARJA.....	4
1.3 PROCES PRANJA DENARJA.....	7
1.4 KAKO PRANJE DENARJA VPLIVA NA GOSPODARSTVO	8
<i>1.4.1 Vpliv pranja denarja na finančni sektor</i>	<i>9</i>
<i>1.4.2 Vpliv pranja denarja na gospodarstvo.....</i>	<i>10</i>
<i>1.4.3 Politični in socialni vplivi pranja denarja</i>	<i>12</i>
2 PRAVNA UREDITEV PREPREČEVANJA PRANJA DENARJA V SVETU IN V SLOVENIJI.....	12
2.1 MEDNARODNE ORGANIZACIJE, DIREKTIVE IN DOKUMENTI	14
<i>2.1.1 Konvencija Združenih narodov zoper nezakonit promet mamil in psihotropnih snovi</i>	<i>14</i>
<i>2.1.2 Konvencija Sveta Evrope o pranju, izsleditvi, zasegu in zaplembi premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem (Konvencija Sveta Evrope št. 141)</i>	<i>15</i>
<i>2.1.3 Direktiva Evropske skupnosti o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja (91/308/EEC).....</i>	<i>16</i>
2.1.4 Skupina Egmont.....	17
2.1.5 FATF – Financial Action Task Force	18
2.2 SLOVENIJA IN PREPREČEVANJE PRANJA DENARJA	19
2.2.1 Zakon o preprečevanju pranja denarja	20
2.2.2 Kazenski zakonik Republike Slovenije	23
2.2.3 Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja	24
3 NAČINI PRANJA DENARJA	25
3.1 FINANČNE INSTITUCIJE	26
3.1.1 Depozitne finančne institucije	26
3.1.2 Nedepozitne finančne institucije.....	27
3.2 NEFINANČNE INSTITUCIJE.....	29
4 PREPREČEVANJE PRANJA DENARJA V BANKAH V SLOVENIJI TER NJIHOV NADZOR.....	31
4.1 NALOGE IN OBVEZNOSTI BANK	32
4.1.1 Identifikacija stranke in transakcije, vodenje evidenc ter hranjenje podatkov	32
4.1.2 Sporočanje informacij Uradu Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja	33
4.1.3 Imenovanje pooblaščenca in izobraževanje kadrov.....	34

4.1.4 Zagotavljanje notranje kontrole pri odkrivanju primerov pranja denarja.....	34
4.2 PRIPOROČILA BANKAM PRI PREPREČEVANJU PRANJA DENARJA.....	34
4.2.1 Politika odobritve stranke.....	35
4.2.2 Identifikacija stranke.....	35
4.2.3 Stalno spremljanje računov in transakcij.....	36
4.2.4 Upravljanje s tveganji.....	37
4.3 NADZOR BANK NA PODROČJU PREPREČEVANJA PRANJA DENARJA.....	37
4.4 STANJE V BANKAH V SLOVENIJI NA PODROČJU PREPREČEVANJA PRANJA DENARJA.....	38
4.4.1 Ugotovitve in priporočila na organizacijsko kadrovskem področju	39
4.4.2 Ugotovitve in priporočila na področju notranje revizije	40
4.4.3 Ugotovitve in priporočila pri operativnem izvajanju storitev.....	40
4.4.4 Ugotovitve in priporočila na področju informacijske tehnologije	41
4.4.5 Zavedanje problematike pranja denarja v upravah bank	44
SKLEP	45
LITERATURA.....	47
VIRI.....	48

UVOD

Mednarodne organizacije (Svet Evrope, FATF in druge) in posamezne države v zadnjih dveh desetletjih namenjajo pranju denarja, kot eni od oblik organiziranega kriminala, vedno večjo pozornost. Razlog za to je povečanje trgovine z mamili ter druge oblike organiziranega kriminala, pri čimer je ocenjen letni skupni znesek umazanega denarja na svetu že nekje med 2 in 5 % svetovnega družbenega proizvoda, kar pomeni med 590 milijardami USD in 1500 milijardami USD. Teroristični napad leta 2001 v Ameriki je sprožil neizprosni boj po celem svetu proti pranju denarja in financiranju terorizma, saj prav zaslužki iz kriminalnih dejavnosti predstavljajo največji vir financiranja nadaljnjih kriminalnih dejavnosti. Kriminalci pa morajo, preden ponovno vlagajo v nezakonite in tudi v zakonite posle, ta denar oprati. Oblasti različnih držav so v vedno bolj ali manj uspešnemu boju proti organiziranemu kriminalu uporabile nov prijem, to je zaseg in zaplembo premoženja, pridobljenega z nezakonitimi dejavnostmi, kar se je pokazalo kot zelo učinkovito.

Pranje denarja povzroča vrsto negativnih posledic, zlasti v gospodarstvu, finančnem sektorju ter ekonomski politiki. Negativno vpliva na razvoj finančnih institucij ter spodkopava zaupanje v finančni in bančni sistem. Zato je nadzor poslovanja tako finančnih kot nefinančnih institucij nujno potreben. Ker je Slovenija zelo mlada država in je bila še pred kratkim v procesu tranzicije v tržno gospodarstvo, sem se odločila, da v diplomskem delu ocenim stanje na področju preprečevanja pranja denarja predvsem v bankah v Sloveniji.

Namen diplomskega dela je ugotoviti morebitne pomanjkljivosti v slovenskem bančnem sistemu pri preprečevanju omenjenega problema ter tako opozoriti na možne posledice, ki jih pranje denarja povzroča. Cilj pa nikakor ni podajanje konkretnih rešitev ter osebnih napotkov, saj to ni v moji pristojnosti, temveč opozoriti na pomembnost problematike, ki jo predstavlja pranje denarja.

V prvem poglavju so predstavljene različne definicije pranja denarja ter njihove skupne točke. Nato je na kratko prikazana zgodovina ter osnovni proces pranja denarja. Temu sledi prikaz, kako pranja denarja vpliva na finančni sektor, gospodarstvo in politično ter socialno sfero države.

Zaradi izrazito mednarodnega pojava pranja denarja, je v drugem poglavju predstavljena mednarodna zakonodajna ureditev na tem področju ter umestitev Slovenije ter njene zakonske ureditve v mednarodni sistem. Obdelane so večje in pomembnejše mednarodne organizacije, ki so na področju preprečevanja pranja denarja zelo aktivne ter zakonodajna ureditev v Sloveniji in njena usklajenost na mednarodni ravni.

Za lažjo predstavo, kako poteka proces pranje denarja v praksi, so v tretjem poglavju obravnavane metode, načini in tehnike pranja denarja v različnih finančnih in nefinančnih

institucijah, ki so se v sodobnem času globalizacije in pri visoko razviti informacijski tehnologiji na novo razvile ali izpopolnile.

Četrto poglavje zajema namen in cilj diplomskega dela, saj predstavlja ugotovitve in možna priporočila na podlagi pregledov bank v Sloveniji na področju preprečevanja pranja denarja. Podana so mednarodna priporočila bankam, ki naj bi jih upoštevale pri vzpostavljanju sistema za preprečevanje pranja denarja ter naloge, ki jih morajo izvajati po določbah zakona, ki ureja to področje. Na splošno so prikazane tudi skupne pomanjkljivosti v bankah v Sloveniji in možni ukrepi za odpravo le-teh. Tukaj se postavlja tudi vprašanje zavedanja bank v Sloveniji o problematiki in posledicah, ki jih pranje denarja povzroča, in sicer ali zaposleni v bankah ter uprave bank obravnavajo preprečevanje pranja denarja le kot zakonsko obveznost, ali pa jo obravnavajo kot eno od oblik tveganja v poslovanju in kaj lahko banke same naredijo, da se zavarujejo pred morebitnimi posledicami.

1 PRANJE DENARJA

1.1 OPREDELITEV POJMA PRANJA DENARJA

Začetki državnega boja proti pranju denarja so relativno mladi. Tako je podobno tudi sam termin »pranje denarja« prišel v splošno uporabo šele ob koncu 80-ih let prejšnjega stoletja. Sam začetek izraza »pranje denarja« sega v dvajseta leta prejšnjega stoletja in sicer v obdobje prohibicije v ZDA. To je bil čas prepovedi prodaje alkohola ter občutne omejitve igralniških storitev. Uporabljali so različne načine, da so prikrili velike vsote denarja pridobljene z uvozom in prodajo alkohola. Eden od načinov prikrivanja denarja so bile tudi zakonite igralnice, kjer je bilo plačilo gotovina, vendar največkrat v obliki kovancev. Tako so bile javne pralnice perila in avtomati (prodajni avtomati za cigarete, brezalkoholno pijačo, itn.) najbolj primerna podjetja, kjer je ta denar zopet prišel v zakonit plačilni promet. Tako naj bi nastal termin »pranje denarja« oziroma angleško »money laundering«. Prvič pa se je izraz pojavil leta 1973 v časopisnem članku o 200.000 USD, namenjenih republikanski predvolilni kampanji v ZDA in opranih v Mehiki, kar predstavlja del znane afere Watergate. Kljub relativno kratki zgodovini terminologije, pa je pojem oziroma koncept obravnavanega pojma že dolgo poznan v finančno motivirani kriminalni dejavnosti.

Premoženje oziroma denar, pridobljen s kriminalnimi aktivnostmi, je glavni cilj posameznikov ali organiziranih združb. Pranje denarja je proces, s katerim se zakriva ali prikriva dejanski izvor teh nelegalno pridobljenih sredstev. Ta proces je ključnega pomena, saj omogoča storilcu kaznivega dejanja uživanje tega denarja, ne da bi razkril njegov izvor. V zvezi s pranjem denarja obstaja več opredelitev za prepoznavanje pranja denarja, in nekatere od teh so:

»Pranje denarja predstavlja vsako tehniko, usmerjeno v spremembo porekla nepošteno in nezakonito pridobljenega premoženja, tako da ta kasneje daje videz poštenega zaslužka« (Heršak, 1992, str. 741).

»Pranje denarja predstavlja ravnanja, s katerimi se prikriva izvor denarja ali premoženja, pridobljenega s kaznivim dejanjem. Ta ravnanja so:

1. zamenjava ali kakršenkoli prenos denarja ali premoženja, ki izvira iz kaznivega dejanja,
2. pridobitev, posest ali uporaba denarja ali premoženja, ki izvira iz kaznivega dejanja,
3. prikrivanje prave narave, izvora, nahajanja, gibanja, razpolaganja, lastništva, ali pravic v zvezi z denarjem ali premoženjem, ki izvira iz kaznivega dejanja,
4. prikrivanje nezakonito pridobljenega družbenega premoženja in družbenega kapitala pri lastninskem preoblikovanju podjetij« (Zakon o preprečevanju pranja denarja, 2001).

»Kdor denar ali premoženje, za katerega ve, da je bilo pridobljeno s kaznivim dejanjem, sprejme, zamenja, hrani, z njim razpolaga, ga uporabi pri gospodarski dejavnosti ali na drug način, določen z zakonom, s pranjem prikrije ali poskusi prikriti njegov izvor, se kaznuje z zaporom do petih let« (Kazenski zakonik, 2004).

»Pri pranju denarja gre za naslednja ravnanja, če so storjena naklepno:

1. zamenjava ali prenos premoženja, če se ve, da ta lastnina izvira iz kaznivega dejanja ali posledica sodelovanja pri takšnem dejanju z namenom, da se prikrije nezakonit izvor tega premoženja, ali pomoč osebi, ki je bila vpletena v kaznivo dejanje, z namenom, da se izogne pravnim posledicam njenih dejanj,
2. prikrivanje pravega izvora, narave, kraja, gibanja, razpolaganja pravice do ali v zvezi s premoženjem, če se ve, da je to premoženje posledica kaznivega dejanja ali sodelovanje pri takšni dejavnosti,
3. pridobivanje, posest ali uporaba premoženja, če se ob času pridobitve tega premoženja ve, da je bilo le-to pridobljeno s kaznivim dejanjem ali kot posledica sodelovanja pri takšnem dejanju,
4. udeležba, sodelovanje, namera ter pomoč, napeljevanje, omogočanje in svetovanje pri katerikoli od zgoraj naštetih dejanj« (Direktiva EU 91/308/EEC, 1991).

»Pranje denarja je proces, kjer se premoženje, pridobljeno nezakonito, zamenja z namenom, da se ustvari videz povsem legalno pridobljenega premoženja« (National Criminal Intelligence Service, 2004).

Iz zgoraj navedenih definicij je razvidno, da med njimi obstaja veliko skupnih točk, vendar pa moram opozoriti na razlike v interpretaciji samega predmeta pranja denarja ter opredelitvi kaznivega dejanja.

1.1.1 Različni vidiki na pranje denarja

Nekatere države termin pranje denarja gledajo širše, in sicer tako, da vanj zajemajo tudi financiranje terorizma, medtem ko druge ne. Kljub temu, da se teroristi poslužujejo enakega splošnega procesa za prikrivanje izvora denarja ali premoženja, pa ne smemo pozabiti, da ta denar ali premoženje ne izvira vedno iz predhodnega kaznivega dejanja, temveč je lahko pridobljen iz povsem zakonitih aktivnosti. Tako ima lahko pranje denarja v različnih državah različne razlage, saj je v nekaterih državah definicija omejena na določena kazniva dejanja. Nekateri dajejo večji poudarek kazensko-pravnemu vidiku, medtem ko drugi pranje denarja razlagajo predvsem z gospodarskega vidika. Kazensko-pravni vidik predstavlja predvsem opredelitev kaznivih dejanj in kazenskih ukrepov proti zakrivanju sledi za izvorom nelegalno pridobljenih finančnih sredstev, medtem ko je gospodarski vidik opredeljen širše.

Kazniva dejanja, ki se tesno navezujejo na pranje denarja so predvsem trgovina z mamili, orožjem in belim blagom, prostitucija, finančne prevare in poneverbe, korupcija ipd. Nekatero državo (npr. Francija) opozarjajo, da za storilca kaznivega dejanja pranja denarja naj ne bi veljal trgovec z mamili ali orožjem, pač pa tretja oseba, torej tista, ki dejansko denar »opere«. Pri oblikovanju kaznivih dejanj v kazenskih zakonikih posameznih držav nastajajo problemi, ker se kazniva dejanja pranja denarja bodisi preozko sklicujejo le na trgovino z mamili in orožjem, ne pa na druge hude oblike kaznivih dejanj. Drugo pomanjkljivost pa predstavlja storitev kaznivega dejanja le v okviru naklepnega ravnanja, ne pa tudi iz malomarnosti (Deisinger, 1995, str. 62). V Sloveniji je Zakon o preprečevanju pranja denarja iz leta 1994 zamenjal Zakon o preprečevanju pranja denarja iz leta 2001, ki pa odpravlja številne pomanjkljivosti. 26. septembra 2001 je Državni zbor Republike Slovenije sprejel novi Zakon o preprečevanju pranja denarja (Uradni list RS, št. 79/01). Že decembra 2001 je bilo zaradi sprememb in dopolnitev direktive EU o preprečevanju zlorabe finančnega sistema za pranje denarja potrebno pripraviti tudi spremembe in dopolnitve Zakona o preprečevanju pranja denarja. Tako je 20. junija 2002 Državni zbor Republike Slovenije sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o preprečevanju pranja denarja.

1.2 ZGODOVINA PRANJA DENARJA

Začetki pojavljanja procesa pranja denarja v naši zgodovini so še vedno predmet diskusij. Zgodovinar Sterling Seagrave v svoji knjigi »Lords of the Rim« opisuje, kako so kitajski trgovci že pred več kot dva tisoč leti p.n.št. skrivali svoje premoženje pred vladarji, saj so se bali, da bi jim le-ti pobrali ves dobiček, ki so ga pridobili s trgovino. Zamenjava denarja v gibljiva sredstva, prenos denarja izven dosega rok¹ vladarjev, kjer so ga nato vlagali v druge posle ter trgovanje po napihnjenih cenah so metode, ki jih uporabljajo izkušeni pralci denarja

¹ Premoženje so vlagali v izmišljena podjetja, prenašali v oddaljene province ali pa celo čez meje Kitajske.

še danes. Tako se je rodila ideja offshore² centrov, utaja davkov ter načelo pranja denarja, ki pomeni skriti, prenesti ali zamenjati premoženje, do katerega ima pravico nekdo drug. V zadnjih štirih tisočletjih se pomen pranja denarja ni spremenil, le mehanizmi so drugačni.

Skozi tisočletja so ljudje uporabljali vrsto mehanizmov pranja denarja, da bi prikrili izvor denarja pridobljenega na nezakonit način, zelo pogosto pa je bil vzrok tudi skrivanje pred vlado in vrsto tiranskih režimov. Številne manjšine so bile tarča zlorab trinoškega vladanja, zato so, da bi zavarovale svoje premoženje, uporabljale različne načine, med njimi tudi pranje denarja.

Obdobje srednjega veka je prineslo nove razloge za finančne prevare. To je bil čas, ko je cerkev razglasila obresti za greh. Da bi posojilodajalci in trgovci še naprej lahko pobirali zelo visoke obresti, so iznašli nove načine, katerih glavni cilj je bil prikriti obstoj teh obresti ali pa jih zamenjati tako, da se je spremenila njihova prava narava. Eden od načinov je bil umetno zviševanje menjalnega tečaja, kjer so bile obresti predstavljene kot posebne premije za tveganje. Obresti so bile prikazane tudi kot garant pri zapoznelih plačilih. Izumili so navidezne posrednike³, ki so si sposojali kapital in ga kasneje vrnili, obresti posojila pa so bile predstavljene kot dobiček vloženega kapitala. Predvsem slednji način je še danes velikokrat uporabljena metoda pranja denarja.

Obdobje, ki je tudi vplivalo na velik porast finančnega kriminala, je obdobje prohibicije v ZDA. Tisti, ki prepovedi prodaje alkohola niso upoštevali, so zaslužili velike vsote denarja, ki pa so jih morali seveda prikriti. Mayer Lansky, knjigovodja zloglasnega Al Capona, je bil tako imenovan pionir »offshore« bančništva. Spoznal je prednosti storitev švicarskih bank in jih tudi spretno izkoriščal. Prvič je tak račun odprl že leta 1932 v eni od švicarskih bank, kjer je nalagal umazan⁴ denar za guvernerja Louisiane, Henry Longa, v zameno pa mu je ta izdajal dovoljenja za odprtje igralnic v New Orleansu. »Loan-back« je metoda, ki je še danes med najbolj priljubljenimi, in s katero je Lansky s kaznivimi dejanji pridobljen denar pretvoril v »offshore« posojila. Ironično, za ta posojila so lahko uveljavljali celo davčno olajšavo. Švicarske banke so ponujale vrsto finančnih storitev, ki jih je Lansky izkoristil za prenos nezakonito pridobljenega denarja iz ZDA prek Bahamov in Kube v Švico in nato

² 'Offshore' finančni center je največkrat finančni sistem, ki nerezidenčnim finančnim organizacijam nudi mehko finančno regulativo, finančno tajnost in ugoden davčni režim z nizkimi davki. Poglavitna značilnost offshore bančništva je mednarodno posredovanje denarja in kapitala ter opravljanje storitev nerezidentom s strani bank, ki imajo sedež v offshore finančnih središčih. Offshore centri so povsem legalni na globalnem trgu kapitala, zato pa se jim zadnja leta posveča vedno večja pozornost s strani mednarodnih organizacij, ki se ukvarjajo s preprečevanjem pranja denarja. Namen je predvsem spodbuditi sodelovanje ter samoiniciativno odkrivanje sumljivih transakcij.

³ Družbe, ki služijo le za krinko in so brez operative funkcije.

⁴ Umazan denar je denar pridobljen s kaznivimi dejanji in spada pod tim. vroč denar. Sem spada tudi črn denar, ki je pridobljen sicer zakonito, vendar kasneje postane nezakonit (npr. davčna utaja) in tajen denar, ki je denar vlad, namenjen za financiranje tajnih dejavnosti.

»očiščenega« zopet nazaj v roke kriminalcem. Ker je bila takratna zakonodaja na področju preprečevanja pranja denarja zelo šibka oziroma je sploh ni bilo, je to čas razcveta finančnega kriminala, saj vlade organiziranega kriminala niti niso priznavale.

Organizacij, ustanovljenih zato, da so prikrivale pravi izvor denarja, je bilo vedno več. Naslednje veliko središče, ki je eno od globalnih finančnih centrov, je London. Finančni sistem v Londonu je imel v 70-ih letih prejšnjega stoletja kar nekaj karakteristik, ki so privabljalce pralce umazanega denarja. Britanske finančne institucije so omogočale dostop do offshore središč na Channel Islands in Isle of Man, področje preprečevanja pranja denarja je obravnavala mehka regulativa, kot tudi značilna lastnost Angležev, to je diskretnost. Angleški finančniki, bankirji, računovodje, pravniki in odvetniki so namreč sloveli po svojem ugledu in diskretnosti. Zaradi vseh slabosti, ki jih je imel angleški sistem, je prišla v London leta 1975 tudi siciljanska mafija, z družino Cuntrera na čelu.

Eden največjih škandalov, povezanih s finančnim kriminalom, ki zopet odraža popustljivost angleškega finančnega sistema, je afera BCCI (The Bank of Credit and Commerce International). Banka je bila ustanovljena⁵ leta 1972 v Luksemburgu. Glavni cilj te banke je bil prikrivanje prave narave denarja, ki je bil namenjen za financiranje vojne v Afganistanu. BCCI banka je bila le vmesna postaja na poti od afganistanskih mamil do ameriškega in britanskega orožja. Banka je razpredla svojo mrežo od Švice preko Londona pa vse do Karibskih otokov, kar ji je omogočalo spretno izogibanje mednarodnim in državnim zakonom. V devetnajstih letih svojega delovanja je BCCI odprla 430 podružnic v 73 državah. Leta 1989, ko so Afganistan zapustili še zadnji angleški in ameriški vojaki, pa je banka izgubila svoj »raison d'être«. Denar je izginil, prišlo je do velikega škandala in vrata banke so se zaprla⁶. Ob ustanovitvi banke, leta 1972, je njeno premoženje znašalo 2,5 milijona ameriških dolarjev, se v 80-ih letih dvignilo na 4 milijarde ameriških dolarjev, in leta 1991, ko so jo zaprli, doseglo 23 milijard ameriških dolarjev. Velik delež teh 23 milijard ameriških dolarjev je izginil in njihovo izginotje je še danes nepojasnjeno.

Odkritih primerov pranja denarja, ki so razburjali javnost, je bilo še ogromno. Nesmiselno je opisovanje vsakega izmed njih, saj je moj namen predvsem prikazati časovni prerez ter razvoj pranja denarja skozi zgodovino.

Vedno večja pozornost se namenja gospodarskemu kriminalu, korupciji in organiziranemu kriminalu. Podoba kriminalca se je namreč v zadnjih letih drastično spremenila. Ni več z nogavico zamaskiranih bančnih roparjev, temveč so to organizirane in močne skupine ljudi, ki se profesionalno ukvarjajo s kriminalom, vodje teh skupin pa so nevidni in le iz ozadja vlečejo niti. Še vedno pa njihov glavni motiv ostaja denar. Najlažje pa ta začarani krog kriminala zatremo tako, da odvzamemo storilcem tisto, kar je njihov cilj - denar. Pranje denarja je včasih izviralo predvsem iz preprodaje mamil in orožja, z globalizacijo in

⁵ Ustanovila sta jo pakistanski bankir Agha Hasan Abedi in šejk Zayed iz Združenih arabskih emiratov.

⁶ BCCI je zaprla Banka Velike Britanije (angleška centralna banka) leta 1991.

internacionalizacijo pa se je razvilo v dobro organiziran mednarodni kriminal. S časom se je spremenila tudi sama opredelitev kaznivega dejanja, kjer je bil glavni poudarek na predhodnem kaznivem dejanju, medtem ko je leta 1986 pranje denarja prvič na svetu postalo kaznivo dejanje samo po sebi. Ker je problem prešel v take razsežnosti, saj gre za milijarde dolarjev, se je pričel najobsežnejši boj proti pranju denarja. Ustanovile so se mednarodne organizacije, ki so vzpostavile sistem ter pravni okvir za preprečevanje pranja denarja, s katerim zaznavajo poskuse vdora umazanega denarja v finančni sistem. Danes ima na tem področju urejeno zakonodajo že več kot dve tretjini vseh držav.

Boj proti pranju denarja postaja vse bolj zahteven, predvsem zaradi globalnih procesov. Globalizacija, ki tako močno spreminja podobo sodobnega sveta, je socialno-ekonomski pojav in je posledica tehnološkega in organizacijskega razvoja. S tem so se povečale možnosti za doseganje večjih prihodkov, vendar ne samo za zakonito gospodarstvo, temveč tudi za mednarodni organizirani kriminal, ki spretno izkorišča vse prednosti, prihajajoče z razvojnim procesom (Plantan, 1999, str. 33).

1.3 PROCES PRANJA DENARJA

Pri pranju denarja je pomembno, da se zavedamo, da gre največkrat za zelo kompleksen proces. Kot bomo videli v nadaljevanju, se pralci denarja poslužujejo številnih tehnik in načinov za doseg njihovega cilja. Tipični proces pranja denarja je prikazan v sliki 1 na str. 8. Splošno je sprejeta razčlenitev procesa pranja denarja v tri faze (Deisinger, 1995, str. 64):

1. plasman (angl. placement stage): denar se iz ilegalne operacije spreminja v negotovinske finančne dobrine in nepremičnine ter v stopa v finančni sistem,
2. prikrivanje (angl. layering stage): preko številnih finančnih transakcij, s posredovanjem legalnih ali fiktivnih podjetij, preko anonimnih vlaganj, preko posrednikov ali preko raznih kreditnih aranžmajev se zakrijejo sledi in onemogoči identifikacija lastnika,
3. integracija (angl. integration stage): ko je denar uspešno opran, nastopi faza vračanja denarja v ekonomski in finančni sistem z vlaganjem v legalne posle ali v nezakonito dejavnost.

Slika 1: Proces pranja denarja

Vir: Združeni narodi, 2004.

Umazan denar je najbolj viden, in s tem pralci denarja najbolj ranljivi, takrat, ko prvič vstopi v finančni sistem. Zato se morajo banke in druge finančne institucije strogo držati pravil in priporočil, kjer je prvo pravilo poznati svojo stranko (angl. know your customer). To ne pomeni le poznati njihovih imen, temveč biti tudi seznanjen z njenim ozadjem in tekočim poslovanjem. Če banka opravi transakcijo, ki se ji zdi neobičajna, mora o tem obvestiti nadzorne organe. Seveda to ne pomeni, da ima nadzor v drugih dveh fazah procesa pranja denarja kaj manjšo vlogo. Prevelika pozornost namenjena predvsem bankam lahko pomeni luknjo v razumevanju pranja denarja, saj se storilci tega kaznivega dejanja poslužujejo vseh možnih mehanizmov pri vseh mogočih finančnih institucijah, in ne le pri bankah.

1.4 KAKO PRANJE DENARJA VPLIVA NA GOSPODARSTVO

Negativne vplive pranja denarja na gospodarski razvoj je težko izmeriti. Kljub temu je jasno, da pranje denarja škoduje finančnim institucijam, ki so zelo pomembne za gospodarsko rast. Z odvrčanjem sredstev znižuje produktivnost, vzpodbuja kazniva dejanja in podkupovanje, ki zavirajo gospodarsko rast ter lahko zunanjo trgovino popači v taki meri, da je v škodo dolgoročnemu gospodarskemu razvoju. Po drugi strani pa se države trudijo voditi učinkovito politiko za preprečevanje pranja denarja, ki pomaga pri vzdrževanju gospodarskega razvoja, predvsem s krepitevijo finančnega sektorja.

1.4.1 Vpliv pranja denarja na finančni sektor

Številne ekonomske študije so prišle do podobnega zaključka, in sicer, da so za gospodarsko rast ključnega pomena ravno finančne institucije⁷, kot so banke, nebančne finančne institucije in delniški trgi. Te institucije omogočajo koncentracijo domačega in tujega kapitala, ki ga nato skušajo učinkovito alocirati v različne investicijske projekte. Prav investicije pa so glavno gonilo trajnega gospodarskega razvoja. Pranje denarja omejuje razvoj teh pomembnih finančnih institucij, in sicer iz dveh razlogov:

- pranje denarja »razjeda« finančne institucije. Pogosto opazimo povezavo med pranjem denarja in kaznivimi dejanji zaposlenih v teh institucijah. Države v razvoju ali v tranziciji ter s tem celoten finančni sistem je še toliko bolj občutljiv na podkupovanje s strani kriminalcev, ki na tak način vplivajo na zaposlene in njihovo delovanje. Če je podkupovanje prisotno na višjih nivojih v organizaciji, gre praviloma za višje zneske umazanega denarja.
- zaupanje strank je bistvenega pomena za razvoj in rast poštenega in trdnega finančnega sistema, zato dvomi oziroma zaznana tveganja investitorjev in vlagateljev predstavljajo veliko oviro pri vzpostavljanju tega zaupanja.

Glede na to, da banke poslujejo po načelu zaupanja, se dnevno ukvarjajo s prenosom sredstev in upravljaajo ogromne nederarne transakcije, je jasno, da so pogosto tarča kaznivega dejanja kot je pranje denarja, pa če se tega zavedajo ali ne. Pri pranju denarja se banka srečuje z naslednjimi tveganji (Customer due diligence for banks, 2001):

- *tveganje izgube dobrega imena* – banke so zelo ranljive glede izgube dobrega imena, če postanejo žrtve kaznivih aktivnosti svojih strank. Ko je banka enkrat povezana z nezakonitimi aktivnostmi, je njen ugled resno ogrožen in s tem tvega izgubo strank. Posledice so lahko različne; izguba strank in s tem zmanjšanje tržnega deleža ali celo zaprtje banke. Propad banke ali katerekoli druge finančne institucije ogroža tudi dobro ime celotnega finančnega sistema v državi, kar vpliva na upad tujih investicij in s tem na upočasnitev gospodarske rasti.
- *operativno tveganje* - definirano je kot tveganje izgube kot posledice neprimerne ali neuspešnega izvajanja notranjih procesov, ravnanj ljudi ali delovanja sistemov oziroma zaradi zunanjih dejavnikov. Definicija vključuje pravno tveganje in izključuje strateško tveganje in tveganje izgube ugleda. Tukaj mislimo predvsem na neučinkovitost notranje kontrole in slabo izvajanje predpisanih navodil.
- *pravno tveganje* – v primeru, da banke niso dosledne pri upoštevanju »know your customer« standardov in ne izvajajo identifikacije, ocene ter odobritve svojih strank v skladu s predpisi, so le-te lahko predmet pravnih tožb. Zaradi tega banke utrpijo škodo v

⁷ Finančne institucije lahko zelo preprosto opredelimo kot subjekte, ki omogočajo prenos prihrankov od varčevalcev (suficitnih celic) k investitorjem (deficitne celice), ki te prihranke vlagajo v produktivne namene. Delimo jih na agentske (to so posredniki pri trgovanju z vrednostnimi papirji) posrednike in finančne posrednike. Slednje pa naprej delimo na depozitne (banke, hranilnice) finančne institucije in nedepozitne finančne institucije, ki so lahko pogodbene (pokojninski skladi in zavarovalnice) ali investicijska podjetja (investicijski skladi).

obliki javne izpostavljenosti v povezavi z nelegalnimi aktivnostmi, različnimi denarnimi kaznimi in sodnimi taksami.

- *tveganje koncentracije* – nanaša se predvsem na sredstva oziroma aktivo v bilanci stanja. Od bank se pričakuje, da imajo vzpostavljen tak informacijski sistem, ki omogoča prepoznavanje prevelike kreditne izpostavljenosti do posamezne osebe ali povezanih oseb. Prav tako morajo imeti banke razvit smotrni sistem limitov, ki preprečuje preveliko izpostavljenost in zagotavlja razpršenost kreditov. Pogoji za uspešno merjenje tveganja koncentracije je, da banke dobro poznajo svoje stranke in njihovo poslovanje, kar nas zopet pripelje do pomembnega priporočila – poznati svojo stranko.
- *tveganje pri sodelovanju s korespondenčnimi⁸ bankami* – pomanjkanje prakse na področju preprečevanja pranja denarja v bankah lahko negativno vpliva na sodelovanje s korespondenčnimi bankami. Ugledne in spoštovane mednarodne banke ne bodo želele sodelovati s tistimi bankami, ki ne bodo izvajale osnovnih predpisanih ukrepov za preprečevanje pranja denarja, in s tem posledično ogrožale tudi svoje dobro ime.

Za razvoj učinkovitega svetovnega trga kapitala je potrebno oziroma nujno zaupanje vanj. V primeru, da bi na trgu kapitala prevladoval umazan denar, bi bilo zaupanje v delovanje trga kapitala omajano in s tem stabilnost trga resno ogrožena. Pranje denarja tako predstavlja veliko grožnjo učinkovitemu delovanju gospodarstva, kjer igra glavno vlogo predvsem stabilen in transparenten finančni trg.

Vedno večja prepletenost finančnih sistemov, ponudba novih finančnih produktov ter storitev omogočajo pralcem denarja lažje izkoriščanje finančnega sistema za prikrivanje pravega izvora umazanega denarja. Umazan denar se lahko premika preko državnih meja zelo hitro; to omogočajo novi plačilni instrumenti v minutah, zato je odkrivanje in odvzem tega denarja toliko težji.

1.4.2 Vpliv pranja denarja na gospodarstvo

Pranje denarja ima pomemben negativen vpliv na makroekonomijo in ekonomsko politiko, zato je to zadosten razlog za raziskovanje in proučevanje razsežnosti tega problema. Zaradi same narave pranja denarja, je nemogoče govoriti o točnih količinah opranega denarja v obtoku, vendar lahko govorimo le o grobih ocenah. Po podatkih MDS⁹ znaša ocenjena letna skupna vsota umazanega denarja na svetu nekje med 2 in 5 % svetovnega družbenega proizvoda. V številkah to pomeni med 590 milijardami USD in 1500 milijardami USD. Glavna značilnost umazanega denarja je, da je pridobljen z nezakonitimi dejavnostmi. V procesu samega pranja denarja ni glavni motiv razdeljevanje oziroma alokacija denarja po osnovnem ekonomskem načelu, to je največja možna pričakovana donosnost, temveč je

⁸ Korespondenčna banka je tista banka v tujini, s katero je domača banka navezala korespondenčni odnos, zato lahko prek nje posluje s tujino.

⁹ Mednarodni denarni sklad.

prikrivanje izvora tega denarja, zato umazan denar potuje po državah z minimalno kontrolo in slabše razvitim finančnim sistemom. Rezultat tega je izkrivljena svetovna razporeditev sredstev, in s tem lahko cene premoženja, obrestne mere ter devizni tečaji kažejo povsem drugačno sliko od realne (Tanzi, 1996, str. 7).

Pranje denarja povzroča vrsto negativnih reakcij¹⁰, in ene izmed njih so:

- *spodkopavanje privatnega sektorja* – pralci denarja pogosto uporabljajo povsem legalna podjetja, ki služijo predvsem kot krinka nezakonitim aktivnostim. Ker se ta podjetja financirajo predvsem z nezakonito pridobljenim denarjem, lahko svoje storitve ali izdelke ponujajo po nižjih cenah. To pomeni, da imajo veliko konkurenčno prednost pred podjetji, ki se financirajo preko finančnega trga in jih lahko s tem izrinejo iz privatnega sektorja. Gospodarska načela teh kriminalnih podjetij pa vsekakor niso v skladu s splošnimi gospodarskimi načeli na prostem trgu, kar povzroča še dodatne makroekonomske negativne posledice.
- *izguba kontrole nad vodenjem ekonomske politike* - kot že rečeno, pralci denarja ne iščejo največjih donosov za investiranje umazanega denarja, temveč državo, kraj ali investicijo, ki bo najvarnejša za nadaljnje investiranje nezakonito pridobljenega kapitala. Tako tok kapitala ne bo usmerjen proti državam z dobro gospodarsko politiko in visokimi stopnjami donosa, temveč proti državam s slabšo gospodarsko politiko in nižjimi stopnjami donosa. V tem primeru kapital ni optimalno investiran. Gibanja kapitalskih tokov, ki niso v skladu s splošnimi gospodarskimi načeli, vplivajo na odločitve nosilcev ekonomske politike, in sicer tako, da le-ti sprejemajo ukrepe na podlagi napačnih informacij. Veliki prilivi in odlivi kapitala lahko na nacionalni ravni pomembno vplivajo na devizni tečaj, obrestne mere in cene premoženja, v katerega je umazan denar investiran.
- *sprememba povpraševanja po denarju* – še ne dolgo nazaj je veljalo sorazmerje med kriminalom in povpraševanjem po denarju. To pomeni, da je razmah pranja denarja kot oblika kriminalnega dejanja povzročil večje povpraševanje po gotovini. Ker pa so se metode pranja denarja v zadnjih 15-ih letih tako spremenile, vodi porast pranja denarja v zmanjšanje povpraševanja po gotovini. Od bančnega sistema in gotovine se metode pranja denarja usmerjajo k vzporednim finančnim trgov in razvitim nedenarnim instrumentom.

Zgoraj naštetе posledice so le ene od mnogih, ki jih lahko utрпи država, zato ne smemo pozabiti tudi na davčno politiko, ki lahko dvigne davčne stopnje zaradi neplačevanja oziroma izogibanja s strani kriminalcev. Čeprav je kot posledica pranja denarja najbolj poudarjena gospodarska škoda, pa nikakor ne smemo zanemariti socialnih, političnih in splošnih moralnih načel, ki so lahko resno ogrožena.

¹⁰ Anti-Money Laundering Literature Search, 2002.

1.4.3 Politični in socialni vplivi pranja denarja

Pranje denarja predstavlja resno grožnjo, ne samo zdravemu ekonomskemu in finančnemu razvoju, temveč tudi politični integriteti držav.

V zadnjih letih je bilo odkritih kar nekaj primerov korupcije in pranja denarja povezanih s politično izpostavljenimi osebami. Politično izpostavljena oseba je fizična oseba, ki lahko povzroči tveganje na ugledu in mu je zaupana pomembna javna funkcija, kot npr. predsednik države ali vlade, visok politik, vladni sodni ali vojaški uslužbenec, visok uslužbenec podjetja v državni lasti, pomemben uslužbenec politične stranke in ožji družinski član ali oseba, ki je blizu tej zgoraj opredeljeni osebi. Politično izpostavljene osebe lahko zlorabijo svoj politični položaj sebi v prid s poneverbami, utajo in prejemanjem podkupnin.

Pranje denarja ima velik vpliv tudi na socialno ureditev nacionalnega gospodarstva. Pri udeležbi kriminalcev v nezakonitih aktivnostih igra pranje denarja ključno vlogo, saj jim omogoča razvoj in razširitev svojih operacij. To pripelje do povečanja državnih izdatkov zaradi potrebe po okrepitvi pravne ureditve. Hitro pridobljena velika ekonomska moč kriminalcev ima negativen vpliv na vrsto socialnih dejavnikov. Te osebe ali organizacije s svojo politično in ekonomsko močjo lahko ogrozijo in oslabijo socialno strukturo, splošne etične družbene standarde, in na koncu celo demokratičen razvoj družbe. Države v prehodu v demokratični sistem so še toliko bolj občutljive na vplive pranja denarja.

Ena od glavnih značilnosti pranja denarja je globalnost pojava, in prav ta sili države po svetu v medsebojno sodelovanje, izdelavo skupnih mednarodnih standardov in pravil za preprečevanje in omejevanje nadaljnjih nezakonitih aktivnosti. Razlike v zakonodaji na področju preprečevanja pranja denarja med državami, kar s pridom izkoriščajo pralci denarja, so privedle do združevanja, sodelovanja in ustanavljanja mednarodnih institucij, katerih glavna naloga je boj proti pranju denarja. Nekatere od teh so Financial Action Task Force (FATF), Caribbean FTAFF, Basel Committee of Banking Supervision, Council of Europe, UN Office on Drugs and Crime, Wolfsberg Group of Banks, Interpol¹¹.

2 PRAVNA UREDITEV PREPREČEVANJA PRANJA DENARJA V SVETU IN V SLOVENIJI

Vedno bolj izpopolnjene in tudi nove oblike organiziranega kriminala ter njihova razširjenost so v zadnjih nekaj letih prisilile številne države in pristojne mednarodne organizacije k iskanju in uveljavitvi učinkovitejših ukrepov, ki bi pripomogli k boljšemu uporabi tem pojavom. Dejstvo je, da nas denar pripelje do ljudi in organizacij, ki iz ozadja vlečejo niti

¹¹ Ker so v naslednjem poglavju te institucije podrobneje opisane, so tukaj le našteje.

organiziranega kriminala. Prav sledenje umazanega denarja je tehnika, ki pomaga pri dokazovanju vpletenosti v kriminal teh oseb oz. organizacij in jih postavi pred organe pregona. Hkrati sta se kot zelo učinkovita pripomočka izkazala tudi zaseg umazanega denarja in zaplemba premoženja, ki preprečujeta, da bi se ta na nezakonit način pridobljen denar namenil za investicije v kriminalne posle ali vlaganje v zakonite posle. Pri izvajanju omenjenih ukrepov se je bolj kot kdaj koli prej pokazalo, da so lahko uspešni zgolj ob predpostavki tesnega sodelovanja med policijsko-pravosodnimi organi na eni strani ter bančnimi, finančnimi in drugimi gospodarskimi organizacijami na drugi strani (Strologo, 1995, str. 140).

Predvsem ekonomska moč kriminalnih organizacij predstavlja največjo nevarnost, saj lahko tako vdrejo v gospodarstvo in z izsiljevanjem ter korupcijo prevladajo določenim trgov ali celo panogam. Dober primer je stanje v italijanskem gospodarstvu in predvsem politiki, kjer imajo kriminalne organizacije svoje ljudi na vplivnih ali celo vodilnih položajih. Problem se pojavlja pri dokazovanju vpletenosti teh ljudi in njihovem sodnemu pregonu.

Posamezne države so si prizadevale, da rešijo problematiko organiziranega kriminala in z njim povezanega pranja denarja v okviru nacionalne zakonodaje in domačih institucij. Kmalu se je pokazalo, da zaradi mednarodne narave pranja denarja njihov trud ni zadosten. Pomanjkanje ustrezne zakonodaje s področja bančne tajnosti in nekaznivost pranja denarja sta kljub številnim mednarodnim sporazumom o sodelovanju na področju kriminala omejila izmenjavo ključnih podatkov med državami in tako preiskovanje tovrstnih dejanj še bolj otežila.

Zaradi omenjene problematike je bila mednarodna skupnost prisiljena združiti moči, in sicer z ustanavljanjem različnih svetovnih in regionalnih organizacij. V okviru teh organizacij je skušala poenotiti predpise med različnimi državami, posamezne države spodbuditi, da omenjenemu področju namenijo ustrezno pozornost in jih s priporočili usmerjati k večjemu nadzoru ter predvsem preprečevanju tega kaznivega dejanja. Veliko držav še do nedavnega ni imelo urejene zakonodaje na področju preprečevanja pranja denarja. ZDA pa so že leta 1970 sprejele zakon o bančni tajnosti (Bank Secrecy Act), nato pa zaradi kriminala, povezanega z mamili, leta 1986 tudi poseben zakon o preprečevanju zlorab mamil in preprečevanju pranja denarja. V Veliki Britaniji so sprejeli leta 1986 tako imenovani Money Laundering Control Act in 1987 Criminal Justice Act, ki je obravnaval problematiko pranja denarja. V Evropi pa je bil prvi korak v boju proti pranju denarja narejen z leta 1988 sprejeto Dunajsko konvencijo.

2.1 MEDNARODNE ORGANIZACIJE, DIREKTIVE IN DOKUMENTI

2.1.1 Konvencija Združenih narodov zoper nezakonit promet mamil in psihotropnih snovi

Konvencija Združenih narodov ali tudi tako imenovana Dunajska konvencija je bila sprejeta na Dunaju dne 19. decembra 1988. Dunajska konvencija je bil prvi mednarodni dokument, ki je po vsebini definirala kaznivo dejanje pranja denarja, vendar ga je vezala le na nedovoljen promet z mamili. Glavna prednost te konvencije pa je bila v usklajevanju zakonske ureditve podpisnic na področju nezakonite trgovine z mamili ter v vzpostavljanju bilateralnih in regionalnih sporazumov. Dunajsko konvencijo je ratificiralo preko 70 držav in med njimi tudi nekdanja SFRJ, Slovenija pa jo je med svoje predpise sprejela po osamosvojitvi z ustavnim zakonom.

Konvencija Združenih narodov je s svojo vsebino, kjer zajema ukrepe za mednarodno preprečevanje kriminala kot so izročitev, zaseg in zaplenba sredstev, bistveno prispevala k skupnemu boju proti organiziranemu kriminalu. Ta meddržavni sporazum zahteva sodelovanje in medsebojno pravno pomoč držav ter ukinja bančno tajnost v primerih preiskave. Zelo pomemben je sklep podpisnic, da se sredstva, pridobljena s prodajo prepovedanih mamil, zaseže, kar se je pokazalo kot najučinkovitejši ukrep pri preprečevanju nadaljnjih kaznivih dejanj.

Pod okriljem Organizacije združenih narodov že dalj časa deluje posebna organizacija UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime v okviru katere deluje več programov, katerih naloga je organizirati in koordinirati vse aktivnosti OZN na področju preprečevanja in odkrivanja nezakonitega prometa z mamili in psihotropnimi snovmi. Eden od teh programov je tudi UNDCP (United Nations International Drug Control Programme), s sedežem na Dunaju. Leta 1995 je delovna skupina omenjenega programa pripravila modelni zakon o pranju denarja in zaplembi v povezavi z mamili, ki predstavlja vzorec predpisov s področja pranja denarja in zaplembe premoženja. Modelni zakon je neobvezen mednarodni dokument, katerega glavni namen je pomagati državam članicam OZN pri pripravi lastnih zakonodaj, poenotiti predpise in jih uskladiti z določili Dunajske konvencije. Modelni zakon sestavljajo tri knjige: 1. Pranje denarja, povezano z mamili, 2. Zaplenba, povezana z nezakonitim prometom z mamili ali psihotropnimi snovmi ter s pranjem denarja in 3. Mednarodna pravna pomoč na področju pranja denarja in zaplembe, povezane z mamili. Čeprav je modelni zakon ponudil veliko novih rešitev in idej, ki dopolnjujejo določila Dunajske konvencije, pa glavne slabosti ni odpravil, in sicer vsi ukrepi so predvideni le za primere pranja denarja, ki izvirajo iz nezakonitega prometa z mamili in psihotropnimi snovmi. To slabost je kasneje odpravila Konvencija Sveta Evrope št. 141.

Pomembno vlogo v okviru UNODC igra tudi leta 1997 ustanovljeni GPML – Global Programme against Money Laundering. Glavni cilj tega programa je okrepiti boj proti pranju denarja v državah članicah. GPML sodeluje pri preprečevanju pranja denarja predvsem z raziskavami in s tehnično asistenco. Tehnična asistenca pomeni pomoč zakonodajnim in finančnim institucijam pri vzpostavljanju in razvoju potrebne infrastrukture, ki je ključna za boj proti pranju denarja. Pomembni cilji programa so tudi povečati število držav, kjer je nacionalna zakonodaja v skladu z mednarodnimi priporočili in standardi, nadgradnja znanja in veščin pristojnih organov in institucij, povečana koordinacija in kooperacija regionalnih skupin za preprečevanje pranja denarja, višja stopnja zavesti in moralnih načel pristojnih v javnem in privatnem sektorju ter večji in hitrejši pretok informacij. S 15. novembrom 2000, v okviru Konvencije ZN (UN Convention against Transnational Organized Crime), pojem pranja denarja ni več omejen le na nezakonit promet z mamili, temveč zajema vse hujše oblike kriminala.

2.1.2 Konvencija Sveta Evrope o pranju, izsleditvi, zasegu in zaplembi premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem (Konvencija Sveta Evrope št. 141)

Ta konvencija je bila sprejeta v Strasbourgu dne 8. novembra 1990, veljati pa je začela dne 1. septembra 1993. Konvencija Sveta Evrope št. 141 je najpomembnejši mednarodni akt na področju pranja denarja. Olajšala je mednarodno sodelovanje in razširila kaznivost pranja denarja na premoženjsko korist, ki izvira iz vseh oblik hudega kriminala in ne le iz prodaje prepovedanih mamil. Tako ta konvencija vključuje tudi ostale vrste kriminala, kot so terorizem, organiziran kriminal, spolna zloraba otrok in mladostnikov, izsiljevanje, ugrabitev, gospodarsko prevaro in drugo. Po zadnjih podatkih je do tega trenutka, vključno s Slovenijo, podpisalo že 46 držav¹².

Osnovni namen Konvencije je, da preskrbi:

- pomoč in podporo pri preiskovanju (zbiranje dokazov, izmenjava podatkov in informacij, poenotenje raziskovalnih tehnik, prijemov in predpisov);
- začasne ukrepe, kot so zamrznitev bančnega računa, zaseg premoženja;
- ukrepe glede zaplembe premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem.

Delo Sveta Evrope s pripravo Konvencije št. 141 ni bilo zaključeno. Že leta 1992 je bila v Strasbourgu sklicana prva mednarodna konferenca na temo pranja denarja, dve leti kasneje pa še druga konferenca, ki je obravnavala predvsem problematiko pranja denarja v državah v tranziciji. Na tej konferenci je bilo sprejetih 14 priporočil, in sicer priporočila v zvezi aktivnostmi držav na mednarodni ravni ter priporočila v zvezi z nacionalno zakonodajo. Priporočila v zvezi z aktivnostmi držav na mednarodni ravni so (Stroligo, 1995, str. 146):

¹² H Konvenciji lahko pristopijo tudi države, ki niso članice Sveta Evrope. To možnost sta izkoristili že Avstralija in Monako, za pristop pa so zaprosile tudi ZDA, Kanada in Kolumbija.

- države naj sprejmejo obstoječe mednarodne instrumente proti pranju denarja in jih uporabijo v praksi;
- Svet Evrope naj organizira redna letna srečanja podpisnic Konvencije št. 141 in vseh drugih zainteresiranih držav;
- vse države naj pomagajo oškodovanim državam glede premoženjskih kršitev v zvezi s privatizacijo pri vračilu zaplenjenih sredstev;
- države naj ustanovijo poseben organ oz. urad, katerega naloga bo predvsem sodelovanje in koordinacija med različnimi ministrstvi držav.

Priporočila v zvezi nacionalno zakonodajo so (Stroligo, 1995, str. 146):

- pranje denarja naj bo opredeljeno kot kaznivo dejanje, pri čemer naj temeljno kaznivo dejanje zajema vse hude oblike kriminala;
- države naj v svojih zakonodajah predpišejo ukrepe za preiskovanje in kaznovanje pranja denarja, vendar naj pri tem upoštevajo tudi pravice obdolžencev;
- ukrepi za preprečevanje in odkrivanje pranja denarja naj vsebujejo načelo »poznati svojo stranko«, finančne organizacije pa naj posebnemu državnemu organu sporočajo neobičajne in sumljive transakcije ter naj hranijo podatke o transakcijah;
- pristojni državni organi naj nadzirajo ustanovitev bank, predstavništav tujih bank in drugih finančnih institucij ter spremljajo njihovo poslovanje, pri tem pa naj imajo ves čas v mislih, da lahko pranje denarja srečamo tudi v drugih sektorjih;
- v nacionalno zakonodajo držav naj bodo vključena določila o zaplembi in zasegu premoženja, ki izvira iz kaznivih dejanj, pri čemer pa bančna tajnost ne sme biti ovira v procesu preiskave.

2.1.3 Direktiva Evropske skupnosti o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja (91/308/EEC)

Direktivo št. 91/308/EEC je 10. junija 1991 sprejel Svet ekonomskih in finančnih ministrov. Velja za najpomembnejši mednarodni instrument. Osnova direktive so bile Konvencija Združenih narodov, Baselsko poročilo ter priporočila FATF skupine G7. Omenjena direktiva je bila v času nastanka vodilni dokument na področju preprečevanja pranja denarja v svetu, saj je prva med mednarodnimi dokumenti predpisala obveznost sporočanja sumljivih transakcij in podrobna načela za preprečevanje pranja denarja v finančnih institucijah. Direktiva je od svojih članic zahtevala (Brown, 1996, str. 121-122):

- da so kreditne in finančne institucije, njihovi direktorji in zaposleni dolžni o vsakem sumu pranja denarja poročati pristojnim oblastem ali na zahtevo teh oblasti podati potrebne informacije,
- poročanje o sumljivih transakcijah,
- da institucije, njihovi direktorji in zaposleni strank ali tretjih oseb ne obvestijo, da so bile podane informacije o določenih strankah pristojnim oblastem,

- da se ljudem, ki so razkrili in podali potrebne informacije pristojnim organom, zagotovi varnost in nedotakljivost.

Direktiva št. 2001/97/EC (»2. Direktiva«), ki je bila sprejeta 4. decembra 2001, je po ugotovljenih pomanjkljivostih in potrebnih spremembah direktive št. 91/308/EEC, zamenjala oziroma dopolnila omenjeno direktivo. Spremembe so bile predvsem pri opredelitvi kreditnih in finančnih institucijah ter dodatnih zavezancih, ki so dolžni poročati uradu o sumljivih transakcijah. Med novimi zavezanci so v novi direktivi tudi odvetniki, notarji, ostali neodvisni pravni poklici in računovodje. V novi direktivi je namenjeno tudi več pozornosti identifikaciji v nenavzočnosti stranke.

Oktobra 2003 so se začele razprave o »3. Direktivi« s področja preprečevanja pranja denarja, ki bodo predvidoma zaključene konec leta 2004. Novosti, ki jih bo prinesla nova direktiva so predvsem uskladitev z novimi FATF priporočili, ki vsebujejo priporočila na področju financiranja terorizma ter ostale morebitne spremembe, kot npr. zaščita oseb, ki so dolžne sporočati sumljive transakcije, natančneje opredeljene definicije pojmov »shell bank«, »trust«, dejanski lastnik, ipd.

2.1.4 Skupina Egmont

Skupina Egmont¹³ je bila ustanovljena 9. junija 1995 v Bruslju na prvi konferenci predstojnikov vseh organov, ki so po posameznih državah zadolženi za zbiranje in analiziranje določenih podatkov s področja pranja denarja. Namen tega srečanja je bil podrobno predstaviti razlike med posameznimi organizacijskimi oblikami omenjenih organov in prikazati prednosti ter slabosti vsake od oblik. Ne glede na dejstvo, da so bili takrat ustanovljeni organi za boj proti pranju denarja različnih velikosti, struktur in pod okriljem različnih državnih institucij, je vse združeval skupni cilj – onemogočiti kriminalcem, da bi zlorabljali finančni sistem in druge gospodarske sektorje po posameznih državah in globalno. Tako so bile na podlagi 24. izmed 40. priporočil FATF prvič natančno opredeljene in predstavljene naloge uradov oziroma tako imenovanih »FIU – Financial Information Units«.

Tri temeljne funkcije Skupine Egmont so:

- funkcija »kliring hiše«. Urad naj bi olajšal izmenjavo informacij. Deloval naj bi kot nekakšen »pošten borzni posrednik« in svoje informacije posredoval tako pristojnim organizacijam v državi kot tudi podobnim uradom po svetu. Od februarja 1997 uradi izmenjujejo podatke ob pomoči kriptografsko varovane računalniške mreže. Ta mreža ni zgolj instrument za varno elektronsko pošto, temveč tudi medij za izmenjavo novih idej,

¹³ Skupina Egmont je ime dobila po palači d'Egmont-Arenberg v Bruslju, kjer je potekal ustanovni sestanek. Poleg delegatov iz 23 držav in 11 mednarodnih institucij je na prvi konferenci sodeloval tudi Urad RS za preprečevanje pranja denarja.

strokovnih pogledov ter mesto kjer se zbirajo mnenja in potekajo virtualne delavnice za analitike;

- funkcija »centralnega skladišča«. Urad mora znotraj države delovati kot center oziroma zbirno središče za vse informacije o pranju denarja in finančnem kriminalu;
- »analitična« funkcija. Urad naj bi s svojimi aktivnostmi začetni informaciji dal nekakšno dodano vrednost. Finančne institucije, policijske in pravosodne organe, ki so zadolženi za pripravo predpisov, naj bi oskrboval z indikatorji pranja denarja in drugimi oblikami finančnega kriminala.

Skupina Egmont ima tri delovne podskupine, ki omogočajo učinkovitejše in uspešnejše delovanje skupine:

- *pravna podskupina* ima nalogo sprejemati nove urade v skupino in odgovarja za pripravo osnutkov multilateralnih dokumentov, ki zagotavljajo izmenjavo podatkov;
- *podskupina za izobraževanje* skrbi za redno izpopolnjevanje zaposlenih v uradih članic skupine Egmont, spodbuja bilateralne izmenjave zaposlenih po uradih;
- *podskupina za razvoj* daje pomoč potencialnim članom in uradom v ustanavljanju, tako zakonodajno kot tudi organizacijsko.

2.1.5 FATF – Financial Action Task Force

FATF je mednarodno telo, katerega glavni namen je razvoj in stalen napredek zakonodaje na področju preprečevanja pranja denarja, tako mednarodne kot nacionalne zakonodaje. FATF nadzira napredek posameznih članic pri implementaciji priporočil in predpisov v nacionalno zakonodajo, spremlja tehnike in metode pranja denarja ter načine financiranja terorizma in spodbuja mednarodno sodelovanje, predvsem pa se zavzema za poenotenje standardov, predpisov in pravil, ki bi omogočali učinkovitejši in uspešnejši boj proti pranju denarja na globalni ravni.

FATF je nastala leta 1989 na pobudo skupine sedmih gospodarsko najrazvitejših držav G-7 na srečanju v Parizu. Ker so se zavedali, da pranje denarja predstavlja veliko grožnjo bančnemu sistemu in finančnim institucijam, so članice skupine G-7, Evropska komisija in osem drugih držav sklicale oziroma ustanovile FATF. Glavne naloge, ki so bile dodeljene tej organizaciji so bile predvsem pregled tehnik, metod in trendov pranja denarja, pregled vseh dotedanjih aktivnosti na tem področju, tako na nacionalni kot na mednarodni ravni ter oceniti in postaviti merila, standarde ter potrebne ukrepe, ki so potrebni za boj proti pranju denarja.

Naslednje leto, aprila 1990, je FATF izdala poročilo s 40. priporočili, ki nudi izčrpen načrt aktivnosti, potrebnih za učinkovit boj proti pranju denarja. Najprej so podana priporočila, da države sprejmejo Dunajsko konvencijo, omejijo bančno tajnost ter izboljšajo mednarodno sodelovanje. Nato zahtevajo, da države opredelijo pranje denarja kot kaznivo dejanje samo po sebi, in da se po predlogu Dunajske konvencije zaseže imetje oziroma premoženje, ki izvira iz

kaznivega dejanja. Priporočila, ki zadevajo banke, finančne institucije ter druge nebančne finančne institucije med drugim zajemajo odpravo anonimnih računov, računov na geslo, temeljito identifikacijo strank, dolžnost hranjenja podatkov in dokumentacije ter sporočanje sumljivih transakcij pristojnemu uradu. Pomembna priporočila poudarjajo tudi usklajenost predpisov in standardov ter predvsem tesno in trajno sodelovanje na mednarodni ravni, saj je pranje denarja globalen problem.

V naslednjih letih je FATF povečala število članic s prvotnih 16 na 31. Skozi vsa leta delovanja organizacija spremlja metode pranja denarja, ocenjuje svoje delo, nadgrajuje priporočila v skladu s spremembami, ki se pojavljajo v praksi (prvič leta 1996 in nato še leta 2003) ter spodbuja druge države po svetu, da bi upoštevale in sprejele priporočila pomembna za boju proti pranju denarja. Leta 2001 so 40. priporočilom dodali 8 posebnih priporočil, ki zadevajo predvsem financiranje terorizma. FATF je sestavila tudi seznam držav, ki po podatkih mednarodnih organizacij ali drugih pristojnih mednarodnih subjektov ne upoštevajo standardov na področju odkrivanja in preprečevanja pranja denarja¹⁴.

Na FATF srečanju, maja 2004 v Parizu, so podaljšali mandat organizacije za osem let. Načrt za nadaljnjo delo zajema predvsem spremembe oziroma nadgradnjo 40. priporočil, in sicer razširitev zavezancev na ne-finančne in neprofitne organizacije, dodatne zahteve glede točnosti in pravočasnosti podatkov o dejanskih lastnikih pravnih oseb, razširitev ukrepov proti pranju denarja tudi na financiranje terorizma, prepoved »shell banks«, razširitev seznama predhodnih kaznivih dejanj, razširitev načela poznati svojo stranko (Moulette Patrick, 2004).

2.2 SLOVENIJA IN PREPREČEVANJE PRANJA DENARJA

Slovenija je pri pripravi lastne zakonodaje na področju preprečevanja pranja denarja in odkrivanja pranja denarja sledila temeljnim mednarodnim aktom in pri tem zajela večino načel, na katerih temelji ta sistem. Republika Slovenija je kmalu po sprejemu v članstvo Sveta Evrope in po podpisu Konvencije Sveta Evrope št. 141 o pranju denarja pričela z usklajevanjem in harmonizacijo domače zakonodaje na tem področju. Med najpomembnejšimi predpisi, ki obravnavajo področje pranja denarja so (Stroligo, 1995, str. 142):

- *Zakon o preprečevanju pranja denarja*, ki je poleg definicije pranja denarja določil krog zavezancev iz finančnega sistema, opredelil temeljna načela in principe delovanja sistema ter določil delokrog Urada RS za preprečevanje pranja denarja,
- *Kazenski zakonik RS*, ki v 252. členu opredeli pranje denarja kot kaznivo dejanje,
- *Zakon o kazenskem postopku*, ki je v 150. in 151. členu opredelil tudi posebne metode in sredstva, ki jih lahko pooblaščen organi po odredbi preiskovalnega sodnika lahko uporabljajo pri preiskovanju pranja denarja,

¹⁴NCCT (Non-Cooperative Countries and Territories) lista držav: Cook Islands, Guatemala, Indonezia, Myanmar, Nauru, Nigerija in Philippines.

- *Zakon o organizaciji in delovnem področju ministrstev*, ki je v 19. členu formalno ustanovil Urad RS za preprečevanje pranja denarja kot organ v sestavi Ministrstva za finance.

2.2.1 Zakon o preprečevanju pranja denarja

Temeljni predpis je Zakon o preprečevanju pranja denarja (v nadaljevanju ZPPDen), ki je začel veljati 7. julija 1994 in je bil do danes že večkrat spremenjen in dopolnjen. Prve spremembe so bile že naslednje leto. Naslednja sprememba je sledila 26. septembra leta 2001, ko je Državni zbor RS sprejel novi Zakon o preprečevanju pranja. Že decembra 2001 pa je bilo zaradi sprememb in dopolnitev direktive EU o preprečevanju zlorabe finančnega sistema za pranje denarja (št. 2001/97/EC, 2001) potrebno pripraviti spremembe in dopolnitve ZPPDen. 20. junija 2002 je tako Državni zbor RS sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o preprečevanju pranja denarja. Namen novega zakona je bil nadgraditi obstoječi sistem za preprečevanje in odkrivanje pranja denarja in ga tako narediti še bolj učinkovitega (Urad RS za preprečevanje pranja denarja, 2004).

Zakon o preprečevanju pranja denarja 2002 določa:

- *definicijo* pranja denarja
- kdo je *zavezanec* in njihove naloge
- *organe nadzora* in njihove naloge
- *naloge in pooblastila Urada RS za preprečevanje pranja denarja*
- *sankcije*.

Zavezanci – organizacije:

- banke, hranilnice in podružnice tujih bank,
- hranilno kreditne službe,
- organizacije, ki opravljajo plačilni promet,
- pošta,
- investicijski in pokojninski skladi...,
- borze, borzno posredniške družbe in podružnice borzno posredniških družb,
- zavarovalnice,
- igralnice in drugi koncesionarji za posebne igre na srečo,
- menjalnice, zastavljalnice,
- pravne osebe in fizične osebe, ki opravljajo dejavnost v zvezi s posli:
- kreditiranje in kreditno posredovanje, dajanje posojil in posredovanje pri sklepanju posojilnih poslov, posredovanje pri prodaji zavarovalnih policprodaje in nakupa terjatev, faktoringa, upravljanja premoženja za tretje osebe, izdajanja plačilnih in kreditnih kartic in poslovanja z njimi, leasinga, organiziranja potovanj, prometa nepremičnin, hrambe v sefih, prometa plemenitih kovin in draguljev ter izdelkov iz le-teh.

Naloge in obveznosti organizacij po ZPPDen, 2002:

- identifikacija stranke,
- sporočanje transakcij,
- odgovarjati na zahteve Urada
- določitev pooblaščenca
- izobraževanje zaposlenih
- seznam indikatorjev za prepoznavanje sumljivih transakcij
- interni akt in notranja kontrola
- vodenje evidenc.

Organizacija mora opraviti identifikacijo stranke:

- ob odprtju računa ali ob vzpostavitvi trajnega poslovnega razmerja,
- pri vseh vrstah transakcij nad 3.000.000 SIT,
- pri več med seboj povezanih transakcijah, ki skupno presegajo 3.000.000 SIT (razen če ni bila identifikacija opravljena že ob prvem primeru),
- pri vsaki gotovinski transakciji ali pri več med seboj povezanih gotovinskih transakcijah, ki presegajo vrednost 5.000.000 SIT,
- vedno pri obstoju suma pranja denarja, ne glede na znesek.

Podatke, ki jih morajo organizacije pridobiti pri identifikaciji, lahko strnemo v pet vrst podatkov, in sicer podatki o stranki, ki opravlja transakcijo (npr. namen transakcije, št. osebnega dokumenta), podatki o stranki, za katero se transakcija opravlja, podatki o stranki, ki ji je transakcija namenjena, podatki o transakciji sami ter podatki o pošiljatelju podatkov. Vse organizacije, ki so v zakonu opredeljene kot zavezanci, morajo o transakcijah voditi evidence in hraniti te podatke in dokumentacijo pridobljeno na podlagi določb ZPPDen najmanj 10 let po opravljeni transakciji. Med naloge in obveznosti organizacij sodi tudi sporočanje transakcij Uradu RS za preprečevanje pranja denarja, in sicer v primeru sumljivih transakcij (vse transakcije ne glede na vrsto ali višino zneska), gotovinskih transakcij, ki presegajo 5.000.000 SIT ter več povezanih gotovinskih transakcij, ki skupno presegajo 5.000.000 SIT. V primeru sumljive transakcije mora organizacija obvestiti Urad po telefonu ali telefaksu in naknadno na obrazcih za sporočanje sumljivih transakcij. Urad lahko zahteva od organizacij, kadar so podani razlogi za sum storitve kaznivega dejanja pranja denarja, ali pa kadar gre za izvajanje nadzora nad organizacijo v zvezi z opravljanjem nalog določenih v ZPPD, da posredujejo podatke, informacije ter vso potrebno dokumentacijo. Ena od nalog zavezancev je tudi, da določi pooblaščenca, to je delavca v organizaciji, ki je zadolžen za sporočanje podatkov Uradu in za izvajanje in opravljanje drugih nalog po zakonu. Pomembno vlogo pri izvajanju ZPPDen igra notranja kontrola v organizacijah. Notranja kontrola zajema nadzor nad pravilnostjo izvajanja v zakonu določenih dolžnosti, ki so našteje zgoraj. Notranja kontrola mora biti opravljena najmanj enkrat letno. Poročilo o izvajanju notranje kontrole mora biti izdelano v pisni obliki in predstavljeno višjemu managementu oziroma upravi organizacije.

Seznam indikatorjev za prepoznavanje sumljivih transakcij, ki temelji na dveh pomembnih načelih, in sicer poznati svojo stranko ter poznati njeno poslovanje, je namenjen delavcem organizacije, da lahko pri izvajanju nalog iz ZPPDen lažje prepoznajo tipične znake transakcij, v zvezi s katerimi lahko obstajajo razlogi za sum pranja denarja. Pri izdelavi seznama indikatorjev sodelujejo Urad RS za preprečevanje pranja denarja, Banka Slovenije, Agencija za trg vrednostnih papirjev, Slovenski inštitut za revizijo in Združenje bank Slovenije¹⁵. Sum pranja denarja je lahko vezan na transakcijo ali pa na osebo¹⁶.

Novosti, ki jih je prinesel dopolnjen zakon leta 2002, so predvsem naslednje (Urad RS za preprečevanje pranja denarja, 2004):

- natančneje so določene finančne in nefinančne organizacije, ki morajo izvajati zakon,
- seznam organizacij je razširjen tudi na pravne in fizične osebe, ki opravljajo posle v zvezi z dejavnostjo organiziranja in ali izvajanja dražb in trgovanja z umetninami,
- med zavezanke za izvajanje določenih nalog so uvrščeni tudi odvetniki, odvetniške družbe, notarji, revizijske družbe, samostojni revizorji in pravne ali fizične osebe, ki opravljajo računovodske storitve ali storitve davčnega svetovanja,
- naloge organizacij in v prejšnji alineji naštetih zavezancev se razlikujejo le v dveh temeljnih obveznostih: omenjeni zavezanci niso dolžni imenovati pooblaščenca ali sprejeti internega predpisa o notranji kontroli,
- omogočena je razbremenitev določenih zavezancev (zlasti igralnic in zavarovalnic) pri izvajanju nekaterih nalog po zakonu,
- predpisane so dodatne zahteve v zvezi z identifikacijo strank,
- na novo in bolj natančno so določene naloge in pooblastila Urada RS za preprečevanje pranja denarja,
- ukrep Urada o začasni ustavitvi transakcij je iz 48 podaljšan na 72 ur,
- razširjena je možnost uporabe zbranih podatkov tudi za odkrivanje in pregon določenih hujših kaznivih dejanj ter za odvzem premoženjske koristi, pridobljene s kaznivimi dejanji,
- Urad mora vzpostaviti in voditi dodatne evidence,
- podaljšani so roki hrambe nekaterih podatkov in dokumentacije iz najmanj pet na deset let,
- za nadzor nad izvajanjem zakona so poleg Urada zadolženi tudi nekateri drugi nadzorni organi,
- prekrški so razdeljeni na lažje, težje in najtežje, prav tako pa so podaljšani zastaralni roki za vodenje postopkov o prekrških.

V zakonu o preprečevanju pranja denarja je bilo predvidenih skupno enajst podzakonskih aktov, pri čemer je osem obveznih, trije pa so opcijski. Na podlagi ZPPDen je trenutno v veljavi osem podzakonskih aktov. V letošnjem letu so bile objavljene (veljati pa so začele 10. januarja 2004) spremembe in dopolnitve na naslednjih petih podzakonskih aktih:

¹⁵ Pri sestavi seznama lahko sodelujejo tudi združenja in društva, katerih člani so zavezanci.

¹⁶ Popoln seznam indikatorjev je predstavljen v prilogi.

1. Pravilnik o načinu sporočanja podatkov Uradu:
 - sedaj je obvezen elektronski prenos podatkov tudi za hranilnice,
 - dopolnjena je definicija povezanih gotovinskih transakcij nad 5.000.000 SIT za potrebe sporočanja;
2. Pravilnik o državah, ki ne upoštevajo standardov na področju preprečevanja in odkrivanja pranja denarja:
 - iz seznama so črtani Mavricius, Dominiška zveza in Albanija, dodani pa so Cookovi otoki in Gruzija;
3. Pravilnik o identifikaciji stranke pri odpiranju računa ali vzpostavitvi trajnega poslovnega razmerja brez njene navzočnosti:
 - spremenjen je 7. člen, ki sedaj jasno opredeljuje dodatno preverjanje podatkov o stranki;
4. Pravilnik o določitvi pogojev, po katerim organizacije iz 2. člena ZPPDen za določene stranke niso dolžne sporočati podatkov o gotovinskih transakcijah:
 - dopolnjen je 2. člen.

V letu 2004 nadaljnje spremembe niso predvidene, bodo pa spremembe in dopolnitve potrebne v letu 2005, ko bo sprejeta 3. Direktiva EU¹⁷.

2.2.2 Kazenski zakonik Republike Slovenije

252. člen Kazenskega zakonika Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 63/94 in št. 23/99) obravnava pranje denarja kot kaznivo dejanje zoper gospodarstvo:

(1) Kdor denar ali premoženje, za katerega ve, da je bilo pridobljeno s kaznivim dejanjem, sprejme, zamenja, hrani, z njim razpolaga, ga uporabi pri gospodarski dejavnosti ali na drug način, določen z zakonom, s pranjem prikriti ali poskusi prikriti njegov izvor, se kaznuje z zaporom ~~do treh let~~ *do petih let*¹⁸.

(2) Enako se kaznuje, kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka, pa je hkrati storilec ali udeleženec pri kaznivem dejanju, s katerim je bil pridobljen denar ali premoženje iz prejšnjega odstavka.

(3) Če je denar ali premoženje iz prvega ali drugega odstavka tega člena velike vrednosti, se storilec kaznuje z zaporom do osmih let in z denarno kaznijo.

~~(4) Če stori dejanje iz prejšnjih odstavkov več oseb, ki so se združile za izvrševanje takih dejanj, se storilec kaznuje z zaporom od enega do desetih let in z denarno kaznijo. Če je dejanje iz prejšnjih odstavkov storjeno v hudodelski združbi za izvrševanje takih dejanj, se storilec kaznuje z zaporom od enega do desetih let in z denarno kaznijo.~~

¹⁷ Trenutno je 3. Direktiva v fazi usklajevanja in bo sprejeta predvidoma tekom leta 2005, zato bodo potrebne spremembe in dopolnitve Zakona o preprečevanju pranja denarja z leta 2002.

¹⁸ Zakon o spremembah in dopolnitvah kazenskega zakonika (Uradni list RS, št. 40/04); spremembe in dopolnitve so v ležečem tisku.

(5) Kdor bi moral in mogel vedeti, da je bil denar ali premoženje pridobljeno s kaznivim dejanjem, pa stori dejanje iz prvega, ~~drugega~~ ali tretjega odstavka, se kaznuje z zapornom do dveh let.

(6) Denar in premoženje iz prejšnjih odstavkov se vzameta.

2.2.3 Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja

Urad RS za preprečevanje pranja denarja je bil ustanovljen decembra 1994, delovati pa je pričel 1. januarja 1995. Urad je organ v sestavi Ministrstva za finance in mora o svojem delu poročati Vladi RS najmanj enkrat letno. Ima vlogo kliring hiše med institucijami finančnega sistema na eni ter organi odkrivanja in pregona kaznivih dejanj na drugi strani. Urad sprejema, zbira, analizira in posreduje podatke, ki jih prejme od finančnih in drugih organizacij iz 2. člena Zakona o preprečevanju pranja denarja (Urad RS za preprečevanje pranja denarja, 2004).

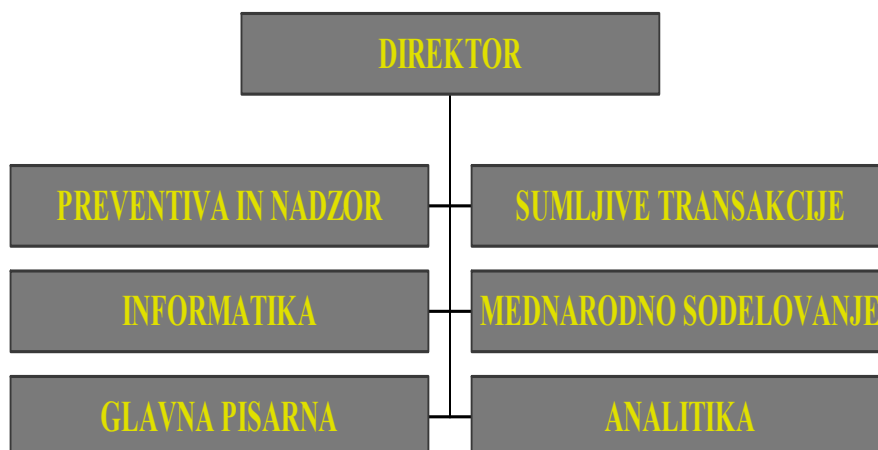
Na področju preventive in nadzora Urad v zadnjem letu deluje predvsem na štirih področjih delovanja:

- delo na področju sprememb in dopolnitev predpisov, ki se neposredno ali posredno nanašajo na preprečevanje in odkrivanje pranja denarja,
- sodelovanje pri izobraževanju in strokovnem usposabljanju v tujini ter v Sloveniji,
- obveščanje javnosti,
- nadzor nad izvajanjem določil ZPPDen pri organizacijah, odvetnikih, odvetniških družbah, notarjih, revizijskih družbah, samostojnih revizorjih in pravnih ali fizičnih osebah, ki opravljajo računovodske storitve ali storitve davčnega svetovanja.

Urad sestavlja, poleg vodstva, 6 organizacijskih enot:

- glavna pisarna,
- služba za preventivo in nadzor,
- sektor za sumljive transakcije,
- služba za analitiko,
- služba za informatiko,
- služba za mednarodno sodelovanje.

Slika 2: Organizacijska shema Urada RS za preprečevanje pranja denarja

Vir: Interna gradiva Urada RS za preprečevanje pranja denarja, 2003.

Urad opravlja naloge, ki se nanašajo na preprečevanje pranja denarja, tako da:

- pristojnim organom predlaga spremembe in dopolnitve predpisov, ki se nanašajo na preprečevanje in odkrivanje pranja denarja,
- sodeluje pri sestavi seznama indikatorjev za prepoznavanje sumljivih transakcij,
- sodeluje pri strokovnem usposabljanju delavcev organizacij, državnih organov, organizacij z javnimi pooblastili, odvetnikov, odvetniških družb, notarjev, revizijskih družb, samostojnih revizorjev in pravnih ali fizičnih oseb, ki opravljajo računovodske storitve ali storitve davčnega svetovanja,
- najmanj enkrat letno objavi statistične podatke s področja pranja denarja ter na drug primeren način obvešča javnost o pojavnih oblikah pranja denarja.

3 NAČINI PRANJA DENARJA

Pranje denarja in financiranje terorizma sta dve obliki finančnega kriminala, ki z navidezno neškodljivimi finančnimi transakcijami povzročata uničujoče posledice. Vsako kaznivo dejanje, pa naj gre za preprodajo prepovedanih mamil ali pa za kaznivo dejanje tako imenovanih belih ovratnikov, povzroča vrsto verižnih reakcij, ki destabilizirajo in na koncu ogrožajo celotno nacionalno gospodarstvo. Financiranje terorizma omogoča terorističnim mrežam, da obstajajo in delujejo predvsem s pomočjo izkoriščanja finančnega sistema. Tako storilci kaznivih dejanj kot teroristi iščejo in izkoriščajo slabosti in luknje v nacionalnih finančnih zakonodajah, da bi oprali nelegalno pridobljena sredstva ali zakrili sledi pri financiranju terorizma.

Tehnike pranja denarja so številne, raznovrstne, kompleksne, iznajdljive, komaj opazne in diskretne. Ne glede na to pa imajo vse tehnike neke skupne karakteristike, ki od pralcev denarja zahtevajo da:

- prikrijejo pravo naravo in izvor denarja ali premoženja,
- obdržijo oziroma ohranijo kontrolo nad denarjem ali premoženjem in
- spremenijo obliko denarja ali premoženja.

Različni pravosodni organi in organizacije, ki se ukvarjajo s preprečevanjem pranja denarja, so morale upoštevati te elemente, ko so iskale tiste točke v procesu pranja denarja, kjer so pralci denarja najbolj ranljivi. Praksa in raziskave so pokazale, da je to prva faza v procesu pranja denarja – plasman, to je takrat, ko umazan denar vstopi v finančni sistem. Posledično so depozitne institucije tiste, ki so najbolj izpostavljene in se jim temu primerno namenja tudi največ pozornosti. V nadaljevanju so zato načini oziroma tehnike pranja denarja razvrščene najprej po vrstah institucij, in sicer na finančne in nefinančne institucije, nato pa finančne institucije naprej po kriteriju zbiranja sredstev, to je na depozitne in nedepozitne institucije.

3.1 FINANČNE INSTITUCIJE

3.1.1 Depozitne finančne institucije

Depozitne finančne institucije so:

- poslovne banke,
- hranilnice,
- hranilno kreditne službe.

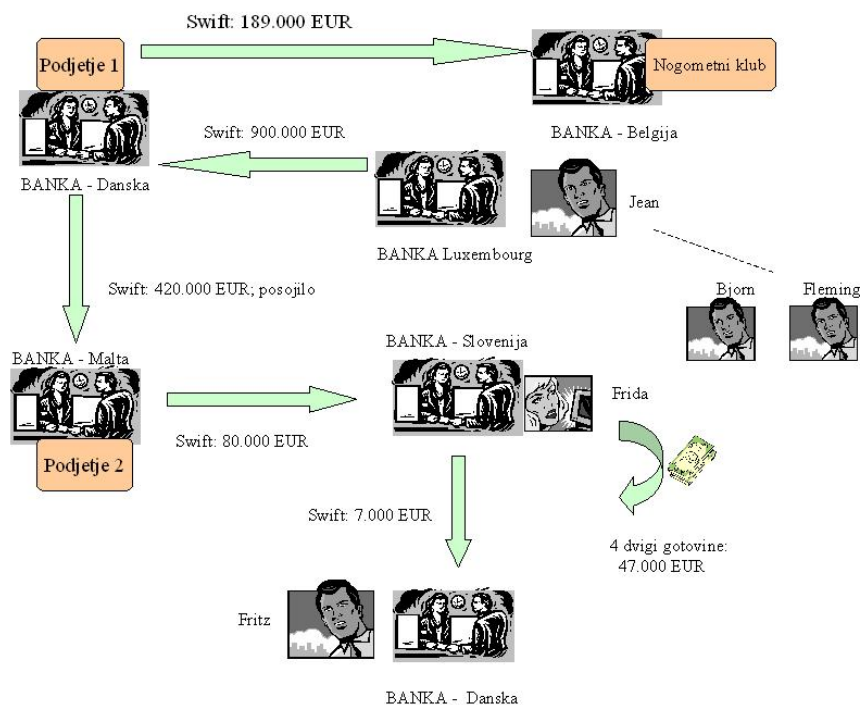
Značilnost kaznivih dejanj, ki se tesno navezujejo na pranje denarja, je »poslovanje« z gotovino. Ta način poslovanja omogoča anonimnost, tako kupca kot prodajalca. Ker pa je posedovanje umazanega denarja nevarno, ga morajo kriminalci zamenjati v kakšno drugo obliko, ki ne zbujata toliko pozornosti, s tem pa tudi prikriti pravi izvor. Pri tem se pogosto obrnejo na banke ali druge depozitne institucije. V sliki 3 na strani 27 je prikazan primer iz prakse, ki pa še ni zaključen.

Tipične metode pranja denarja:

- veliki gotovinski depoziti, ki jih opravijo fizične osebe ali podjetja, ki pa so v nasprotju z njihovim dosedanjim poslovanjem,
- več gotovinskih depozitov pri različnih institucijah, vendar posamezni depozit ne presega vsote, ki bi pritegnila pozornost, skupna vsota pologov pa je znatna (»smurfing«),
- fizični prenos gotovine čez mejo s pomočjo storitev mednarodnih ali privatnih letalskih družb, prek najetih kurirjev, ladijskega tovora ipd. največkrat v države, kjer je nadzor slab,
- računi, kjer se transakcije izvajajo v gotovini, in ne v obliki bremenitve ali odobritve računa, kot je to pri običajnem izvajanju poslovnih dejavnosti,

- pogosta menjava gotovine v tuje valute,
- računi z lažnimi imeni,
- uporaba frontnih in »shell« podjetij, ki so ponavadi v offshore finančnih središčih, za prikrivanje pravega izvora umazanega denarja,
- uporaba skupnih računov, računov na geslo, korespondenčnih računov,
- prevzemi ali združitve podjetij,
- prek potovalnih čekov,
- prek novih vrst finančnih produktov in storitev,
- elektronska plačila in elektronske transakcije.

Slika 3: Praktični primer pranja denarja

Vir: Seminar o preprečevanju in odkrivanju pranja denarja in financiranju terorizma, 2004.

3.1.2 Nedepozitne finančne institucije

Nedepozitne finančne institucije so:

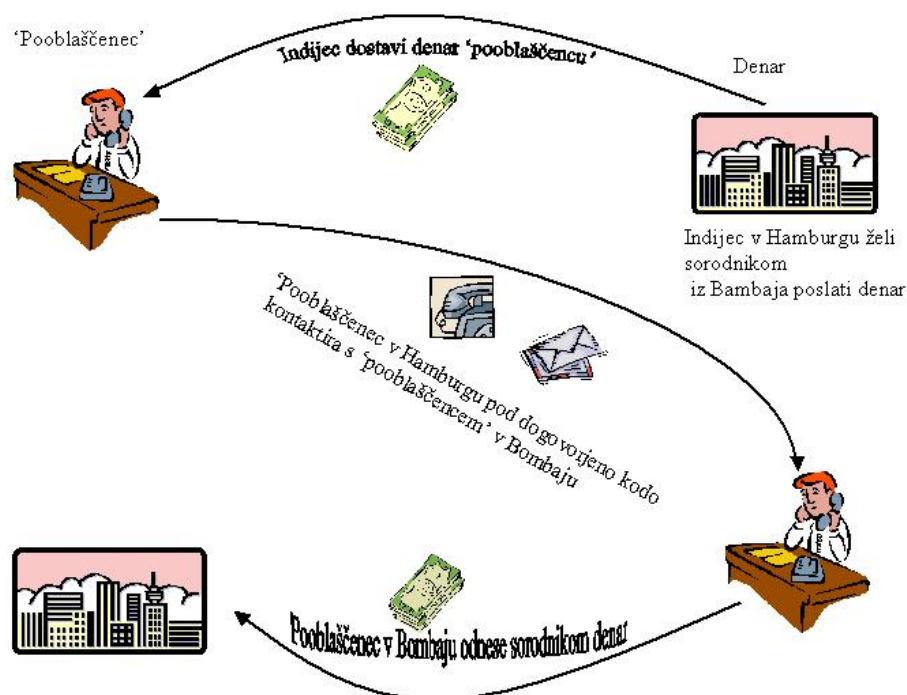
- zavarovalnice
- pokojninski skladi
- finančne družbe
- vzajemni skladi
- ostale investicije

Pralci denarja postajajo vedno bolj iznajdljivi in se vedno bolj obračajo na institucije, ki nudijo storitve podobne bančnim, vendar niso pod tako budnim očesom nadzora.

Metode pranja denarja prek nedepozitnih finančnih institucij so:

- menjalnice; večje ali manjše menjalnice ob meji ali v turističnih središčih so lahko tarča nezakonito pridobljenega denarja,
- prek zavarovalnic z življenjskim zavarovanjem, ki se lahko kasneje spremeni v katerokoli drugi obliko investicije,
- prek vzajemnih skladov z razpršenimi investicijami,
- prek borzno posredniških družb z nakupom vrednostnih papirjev; pri tej metodi gre največkrat za sodelovanje tam zaposlenih, ki so pripravljeni pomagati pri zakrivanju pravega vira denarja,
- podzemno ali vzporedno bančništvo: to metodo največkrat uporabljajo etnične skupine zunaj svoje matične države. Eden od načinov vzporednega bančništva je metoda »hawala«, ki izvira iz Indije, Pakistana in držav Srednjega vzhoda, kjer pride do prenosa oz. transakcije denarja brez fizičnega gibanja in tako brez kakršnekoli sledi. Slika 4 ponazarja enostaven primer te metode. Ta metoda naj bi se zelo pogosto uporabljala za financiranje terorizma. Metoda temelji na zaupanju in družinskih vezeh. Primer metode v praksi: Indijec, ki živi v Hamburgu želi v svoje domače mesto (npr. Bombaj) svoji družini nakazati 5.000 EUR, zato pristopi h »pooblaščenцу«, kjer se pogaja za plačilo storitve. Ko se dogovorita, Indijec prinese 5.000 EUR in dogovorjeni znesek za opravljeno storitev. »Pooblaščenec« nato takoj, po telefonu, fax-u ali elektronski pošti pod že dogovorjeno kodo (največkrat gre za zaporedje števil), obvesti »pooblaščenca« v Bombaju, naj 5.000 EUR odnese družini, ki ji je denar namenjen. Tako je transakcija izvedena, vendar ni nobenih dokazil, da je do prenosa denarja dejansko prišlo. »Pooblaščenci« na svoj način poravnajo račune, ali s povratno transakcijo ali na kakšen drug način. Metoda se je izkazala za učinkovito in zelo težko prepoznavno ter s tem tudi skoraj nemogoče dokazljivo. Podobne metode uporabljajo v državah Južne in Vzhodne Azije (»fei qian«) in nekaterih afriških državah (»hundi«),
- prek poštnih storitev, npr. Western Union transakcije, prenos gotovine s pomočjo paketov ipd.

Slika 4: Primer pranja denarja po metodi »hawala«

Vir: Lasten vir.

3.2 NEFINANČNE INSTITUCIJE

Tudi nefinančne organizacije so vedno bolj pogosta tarča pranja denarja, saj omogočajo vse tri faze v procesu denarja, in sicer kriminalci lahko zamenjajo oz. preoblikujejo umazan denar v druge oblike, prikrijejo pravi izvor denarja ali premoženja in s tem dajejo videz poslovanja s povsem legalnimi sredstvi. Nefinančne institucije, ki se največkrat uporabljajo za pranje denarja so:

- uvozno-izvozna podjetja
- trgovska podjetja
- restavracije, igralnice, nepremičninske agencije, trgovci z umetniškimi deli
- notarji, odvetniške pisarne, računovodski servisi...

Metode pranja denarja prek nefinančnih institucij:

- strokovni delavci, kot so odvetniki, notarji, računovodje ipd., ki poslujejo z relativno visokimi vsotami denarja za svoje stranke iz povsem zakonitih poslov, včasih pa tudi nezakonitih,
- pravne osebe in fizične osebe, ki opravljajo dejavnost v zvezi s posli: mešanje zakonitih in nezakonitih sredstev, posojila, direktne investicije, ponarejene uvozne in izvozne fakture, transakcije prek frontnih podjetij največkrat v offshore središčih,

- poslovne transakcije prek brezcarinskih con,
- igralnice in igre na srečo prek interneta: v igralnicah se obrnejo velike vsote denarja, kjer nudijo tudi raznovrstne transakcije, kot so podaljšan kredit, zavarovanje čekov in prenos sredstev, kar se s pridom izkorišča za pranje denarja,
- prek nepremičninskih agencij,
- trgovina z dragimi kovinami, kamni in umetniškimi deli; največkrat se dragocene kovine in kamni kupujejo neposredno z gotovino, kar je zelo težko odkriti in s tem dokazati kupca.

Mednarodne organizacije, ki se ukvarjajo s preprečevanjem pranja denarja redno proučujejo nove tehnike in metode pranja denarja, ki se pojavljajo na »trgu«. Zadnjih pet let se vedno večja pozornost namenja elektronskemu poslovanju, poslovanju neprofitnih organizacij, zavarovalništvu ter tako imenovanim »gatekeepers«, kjer kriminalci s pridom izkoriščajo slab nadzor in luknje v zakonih za preprečevanje pranja denarja ter financiranje terorizma. V nadaljevanju so predstavljene nekatere relativno aktualne metode pranja denarja.

Ko FATF uporablja termin elektronsko poslovanje, misli na kakršnokoli finančno transakcijo, ki jo opravi finančna institucija v imenu pravne ali fizične osebe za neko drugo pravno ali fizično osebo pri drugi finančni instituciji¹⁹. Elektronsko poslovanje lahko pomeni poslovanje znotraj meja države ali pa poslovanje prek državnih meja. Globalizacija, razvoj tehnologije in telekomunikacij so finančno infrastrukturo razvile do nivoja, ki povezuje finančne institucije, banke, države in podjetja ter nudi boljšo pokritost ter večjo učinkovitost vsakodnevnih transakcij. Sistemi kot SWIFT²⁰, FEDWIRE in CHIPS so pripomogli k skokoviti rasti elektronskih transakcij. Razvoj v plačilnih sistemih pa je lahko kot dvorezen meč, in sicer z neštetimi izboljšavami je prinesel tudi možnost zlorabe sistema za pranje denarja in financiranje terorizma.

Metode pranja denarja z elektronskim poslovanjem:

- izkoriščanje razlik v zakonih in predpisih o preprečevanju pranja denarja med državami,
- zapletene in številčne transakcije z namenom, da se izognejo odkritju,
- uporaba tako imenovanih »slamnatih mož«, ki so lahko podjetja ali fizične osebe, da ustvarijo videz zakonitega poslovanja,
- uporaba elektronskih transakcij prek ne-bančnih institucij, kjer nadzor ni tako strog,
- elektronske transakcije pri različnih institucijah, vendar posamezna transakcija ne presega vsote, ki bi pritegnila pozornost.

Neprofitna organizacija je ciljno orientiran, socialen, odprt, dinamičen in sestavljen sistem. Njen cilj je zadovoljevati potrebe različnih interesnih skupin s proizvodi ali storitvami. Dobiček, ustvarjen v neprofitnih organizacijah, se nameni za razširitev, rast in izboljšanje kakovosti storitev ali proizvodov, in se ne sme razdeliti med člane organizacije. Nekatere

¹⁹ Report on Money Laundering and Terrorist Financing Typologies 2003-2004, 2004.

²⁰ SWIFT (angl. Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications).

značilnosti neprofitnih organizacij, kot npr. zaupanje javnosti je relativno veliko, različni in številni viri sredstev so lahko dosegljivi in njihovo delovanje je pogosto mednarodno, lahko predstavljajo tudi veliko možnost zlorabe pranja denarja. Največkrat so neprofitne organizacije tudi slabo nadzirane, kar pa je seveda odvisno tudi od državne ureditve in oblike organizacije.

Načini pranja denarja v neprofitnih organizacijah:

- ustanovitev neprofitne organizacije z dobrodelno dejavnostjo, ki je v resnici le sredstvo za »čiščenje« umazanega denarja,
- zbiranje in kopičenje sredstev prek kulturnih, športnih ipd. društev, namenjenih za financiranje terorizma,
- zloraba neprofitnih organizacij za prikrivanje pravega izvora sredstev.

Pranje denarja s pomočjo tako imenovanih »gatekeepers« (to so največkrat računovodje, odvetniki, finančni svetovalci in nepremičninske družbe) je način, ki je poznan že vrsto let, vendar je bil nadzor njihovega poslovanja na področju preprečevanja pranja denarja zakonsko urejen šele pred kratkim. Tako je bil seznam zavezancev, ki so po zakonu dolžni poročati Uradu RS za preprečevanje pranja denarja, leta 2002 dopolnjen z odvetniki, odvetniškimi družbami, notarji, revizijskimi družbami, samostojnimi revizorji in pravnimi ali fizičnimi osebami, ki opravljajo računovodske storitve ali storitve davčnega svetovanja.

Ker je namen te diplome prikazati stanje preprečevanja pranja denarja predvsem v bankah v Sloveniji, tukaj ne navajam vseh poznanih tehnik oziroma načinov pranja denarja, temveč skušam prikazati le splošno sliko na področju pranja denarja.

4 PREPREČEVANJE PRANJA DENARJA V BANKAH V SLOVENIJI TER NJIHOV NADZOR

Banke so zelo ranljive in izpostavljene pranju denarja, saj omogočajo zelo hiter prenos sredstev, zato je tudi nadzor bank na področju preprečevanja pranja denarja nujen in potreben. Namen nadzora je predvsem ugotoviti ali banke izvajajo vse potrebne naloge in aktivnosti, ki jim jih nalaga zakon. Baselski odbor za bančni nadzor (Basel Committee on Banking Supervision) je oktobra 2001 objavil pomembno poročilo »Customer due diligence for banks« (v nadaljevanju CDD), v katerem govori o nujnosti mednarodnega bančnega nadzora, usklajenosti mednarodnih standardov ter predvsem o pravilu oziroma priporočilu poznati svojo stranko (ang. know your customer, v nadaljevanju KYC). Poročilo nikakor ni zavezujoče, vendar zaradi jasnega sporočila, ki pravi, da upoštevanje in izvajanje priporočil predstavlja učinkovit način zaščite pred pranjem denarja ter s tem ohranjanje bančne integritete, vodstva bank prostovoljno uvajajo in izvajajo te visoke etične in profesionalne standarde.

4.1 NALOGE IN OBVEZNOSTI BANK

Zakon o preprečevanju pranja denarja z leta 2002 nalaga bankam naslednje dolžnosti: identifikacijo strank, sporočanje Uradu, imenovanje pooblaščenca in namestnikov za sporočanje Uradu, izobraževanje kadrov, vodenje evidenc, hranjenje podatkov in pripadajoče dokumentacije, sestavo oziroma sodelovanje pri sestavi seznama indikatorjev za prepoznavanje sumljivih transakcij in vzpostavitev sistema notranjega kontroliranja za preprečevanje pranja denarja. Po priporočilih CDD bi morale banke v svoje poslovanje vključiti nekatere ključne elemente KYC, in sicer: politiko sprejemanja strank, identifikacijo strank, nenehno spremljanje visoko tveganih računov ter upravljanje s tveganji. Slovenija je pri pripravi Zakona o preprečevanju pranja denarja upoštevala večino mednarodnih priporočil in standardov, tako da so naloge bank v Sloveniji na področju preprečevanja pranja denarja mednarodno primerljive in usklajene.

4.1.1 Identifikacija stranke in transakcije, vodenje evidenc ter hranjenje podatkov

Poglavitna in ključna naloga bank, ki jim jo nalaga Zakon o preprečevanju pranja denarja z leta 2002, je identifikacija stranke in transakcije. Zakon zahteva identifikacijo stranke kadar banka za stranko odpre račun ali vzpostavi trajno poslovno razmerje. Identifikacija je potrebna tudi pri vsaki transakciji ali pri več med seboj povezanih transakcijah, ki presegajo vrednost 3.000.000 tolarjev. Prav tako mora banka opraviti identifikacijo pri vsaki gotovinski transakciji ali pri več med seboj povezanih gotovinskih transakcijah, ki presegajo vrednost 5.000.000 tolarjev. Pri vsaki transakciji, ki se opravi na podlagi hranilne knjižice na geslo ali prinositelja, mora banka opraviti identifikacijo prinositelja hranilne knjižice. Posebno pozornost morajo banke nameniti identifikaciji stranke, ki je nerezident ter stranki, ki posluje kot pooblaščenec. Banke morajo opraviti identifikacijo tudi vedno, kadar v zvezi s transakcijo ali stranko obstajajo razlogi za sum pranja denarja. Banka lahko opravi pri odpiranju računa ali vzpostavitvi trajnega poslovnega razmerja identifikacijo tudi brez njene navzočnosti, vendar mora pri tem ugotoviti istovetnost stranke s pridobitvijo vseh podatkov po Zakonu o preprečevanju pranja denarja.

Banke morajo identifikacijo izvajati na podlagi z zakonom predvidenih dokumentov, pri tem zbirati ustrezne podatke ter pridobiti ustrezne izjave. Nekateri ključni podatki, ki jih mora banka pri identifikaciji pridobiti so:

- ime firme, sedež in matično številko pravne osebe,
- ime, priimek, stalno prebivališče, rojstni podatki in davčna številka delavca ali pooblaščenca, ki za pravno osebo odpre račun ali vzpostavi trajno poslovno razmerje,
- razlogi za odpiranje računa in informacijo o dejavnosti stranke,
- datum in čas izvedbe transakcije,
- znesek in valuta, v kateri se opravi transakcija,

- namen transakcije ter ime in priimek oziroma firma in sedež osebe, ki ji je transakcija namenjena,
- način izvedbe transakcije,
- ime in priimek oziroma firma in sedež nalogodajalca pri nakazilih iz tujine,
- podatki o izvoru denarja ali premoženja.

Zakon o preprečevanju pranja denarja natančno opredeljuje vse podatke, ki jih mora banka pridobiti pri identifikaciji stranke, ko le-ta odpira račun, ko vzpostavi trajno poslovno razmerje ter pri vrsti drugih transakcij. Identifikacijski podatki se zbirajo na že oblikovanih obrazcih²¹ ali na način, ki ga predpiše minister, pristojen za finance.

Ena glavnih nalog banke v skladu z zakonom je vodenje evidenc in pripadajoče dokumentacije. Banka mora hraniti podatke o strankah in transakcijah, ki jih je banka pridobila v procesu identifikacije, in vso pripadajočo dokumentacijo deset let po opravljeni transakciji, zaprtju računa ali prenehanju poslovnega razmerja. Banka mora podatke hraniti po kronološkem redu in na način, ki omogoča njihovo učinkovito uporabo. Zakon v 31. členu tudi opredeljuje informacije in dokumentacijo, za katero velja varovanje uradne tajnosti, način varovanja take dokumentacije ter način hranjenja dokumentacije, ki mora biti opredeljen tudi v internem aktu banke.

4.1.2 Sporočanje informacij Uradu Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja

Banka mora sporočati Uradu o gotovinskih transakcijah nad 5.000.000 tolarjev, povezanih gotovinskih transakcijah nad 5.000.000 tolarjev in vseh transakcijah ali strankah, v zvezi s katerimi obstajajo razlogi za sum pranja denarja. V skladu z zakonom lahko banke sporočajo podatke na različne načine, in sicer po telefonu, po telefaksu, s priporočeno pisemsko pošiljko, po kurirju, z elektronskim prenosom podatkov ter z navadno pisemsko pošiljko.

V primeru gotovinske transakcije nad 5.000.000 tolarjev mora banka sporočiti podatke Uradu takoj po izvršitvi transakcije, najkasneje pa v treh dneh po opravljeni transakciji. Kadar pa v zvezi s transakcijo ali stranko obstajajo razlogi za sum pranja denarja, pa mora banka sporočiti podatke Uradu še pred izvršitvijo transakcije in navesti rok, v katerem naj bi se opravila transakcija. Če Urad oceni, da je podan utemeljen sum pranja denarja, lahko s pisno odredbo (v nujnih primerih pa lahko izda odredbo tudi ustno) začasno ustavi transakcijo, vendar lahko začasna ustavitev traja največ 72 ur.

²¹ Vzorec obrazca je v prilogi.

4.1.3 Imenovanje pooblaščenca in izobraževanje kadrov

Po zakonu mora banka za sporočanje podatkov Uradu in za opravljanje drugih nalog imenovati pooblaščenca in enega ali več namestnikov pooblaščenca. Pooblaščenec mora biti strokovno usposobljen za izvajanje svojih nalog, njegova pooblastila in odgovornosti morajo biti natančno opredeljena in določena tudi s splošnim aktom. Pooblaščenec mora biti v organizacijo umeščen tako, da mu to omogoča redno komuniciranje, izmenjavo podatkov ter dostop do vseh dokumentov in informacij, ki so potrebne za opravljanje njegovega dela. Naloge pooblaščenca so poleg sporočanja Uradu predvsem sodelovanje pri izdelavi smernic za opravljanje kontrole v zvezi s preprečevanjem pranja denarja, tekoče seznanjenje z najnovejšimi dosežki na področju tehnologije in revidiranja poslovanja, če je to povezano s preprečevanjem in odkrivanjem pranja denarja ter konstantno izobraževanje.

Banka mora poskrbeti za strokovno usposabljanje vseh delavcev, ki opravljajo naloge v zvezi s preprečevanjem in odkrivanjem pranja denarja. Pooblaščenec mora sodelovati pri izdelavi programa za redno usposabljanje ter tako poskrbeti, da bodo zaposleni seznanjeni z načini prepoznavanja sumljivih transakcij ter obveznostmi banke in njenih delavcev po zakonu.

4.1.4 Zagotavljanje notranje kontrole pri odkrivanju primerov pranja denarja

Notranja kontrola izvajanja nalog v zvezi s preprečevanjem pranja denarja je sestavni del notranje kontrole poslovanja banke. Po zakonu mora banka zagotoviti redno kontrolo izvajanja nalog. Namen kontrole je preprečevanje, zaznavanje in odpravljanje napak pri izvajanju zakona ter izboljšanje notranjega sistema odkrivanja transakcij ali strank, v zvezi s katerimi obstajajo razlogi za sum pranja denarja (Pravilnik o izvajanju notranje kontrole, 2002).

Naloga banke in njenega posloводства oziroma uprave je vzpostavitev in organiziranje notranje kontrole ter določiti in razmejiti njeno odgovornost znotraj organizacijske strukture. Banka mora vsaj enkrat letno sestaviti letno poročilo o izvajanju notranje kontrole in ukrepov v pisni obliki. Ob upoštevanju Zakona o preprečevanju pranja denarja banka sama s svojim notranjim aktom določi postopke, roke in metode izvajanja notranje kontrole.

4.2 PRIPOROČILA BANKAM PRI PREPREČEVANJU PRANJA DENARJA

Za vse banke je priporočljivo, da imajo vzpostavljeno tako poslovno politiko, prakso in postopke, ki zagotavljajo in vzpodbujajo visoke etične in profesionalne standarde in s tem preprečujejo, da bi postale tarča kriminalnih aktivnosti. Poleg vodenja in upravljanja v bankah, ki mora biti usmerjeno predvsem v upravljanje s tveganji, so v skladu s KYC priporočili ključnega pomena naslednji elementi: politika odobritve stranke, identifikacija

stranke, stalno spremljanje odprtih računov in upravljanje s tveganji (Customer due diligence for banks, 2001). Kot že rečeno je pranje denarja mednarodni pojav, zato je toliko bolj pomembno sodelovanje na meddržavni ravni in implementacija mednarodnih priporočil ter minimalnih standardov, ki naj bi jih upoštevale banke in zgradile tak notranji sistem, ki bo pranje denarja preprečeval in bil mednarodno primerljiv. V nadaljevanju so ključni elementi KYC standardov podrobneje predstavljeni in služijo predvsem kot priporočilo bankam, kako se lahko same zavarujejo pred morebitnimi posledicami, ki jih prinaša pranje denarja.

4.2.1 Politika odobritve stranke

Banke bi morale imeti vzpostavljen jasen in transparenten postopek za odobritev strank oziroma odprtje računa, ki bi vključeval tudi podroben opis stranke oziroma opis glavnih značilnosti stranke, ki predstavljajo za banko večje tveganje kot običajno. Priporočljivo je, da se pri vzpostavljanju omenjenega postopka upoštevajo različni dejavniki, in sicer izvor oziroma zgodovina stranke, javna izpostavljenost stranke, povezani računi, vrsta poslovanja stranke ter drugi indikatorji tveganja. Postopki naj bodo zahtevnejši in podrobnejši pri vzpostavitvi poslovnega razmerja z bolj tveganimi strankami oziroma računi, medtem ko naj bodo ti postopki za splošno poslovanje s prebivalstvom osnovnejši, saj se v nasprotnem primeru običajni komitenti ne bodo odločali za odprtje računov pod tako strogimi pogoji.

4.2.2 Identifikacija stranke

Ključni element KYC standardov je identifikacija stranke, kjer po CDD pojem stranka vključuje:

- fizično ali pravno osebo, ki je imetnica računa, ali za račun katere je račun pri banki odprt,
- upravičence iz transakcij, s katerimi upravljajo različni profesionalni posredniki,
- vsako s finančno transakcijo povezano fizično ali pravno osebo, ki lahko za banko pomeni znatno tveganje izgube ugleda ali drugo tveganje.

Poleg nalog v zvezi z identifikacijo strank in transakcij, ki jih bankam nalaga Zakon o preprečevanju pranja denarja, so priporočljive še naslednje aktivnosti. Dokler postopek o identifikaciji nove stranke ni povsem zadovoljiv in uspešno zaključen, banke naj ne vzpostavljajo trajnega poslovnega razmerja. Ko banka v procesu identifikacije zbira dokumente o stranki, mora biti pazljiva predvsem pri strankah nerezidentih, kjer nikakor ne sme skrajšati identifikacijskega postopka le zaradi težavnosti pri pridobivanju predpisanih dokaznih listin. V tem primeru se mora banka vedno vprašati, zakaj in s kakšnim namenom stranka odpira račun v tuji državi.

Posebno izpostavljene tveganju izgube ugleda so banke, ki v sklopu storitev nudijo tudi storitve privatnega bančništva. Te že po svoji naravi zahtevajo veliko mero zaupnosti in diskretnosti, kar pa ne pomeni ohlapnejšega vodenja identifikacijskega postopka, temveč iskanje nevpadljivih oziroma taktih poti pri pridobivanju ustrezne dokumentacije. Banke

morajo biti v postopkih identifikacije stroge tudi do pravnih oseb, ki služijo kot krinka fizičnim osebam z namenom, da ostanejo anonimne. Zato je toliko bolj pomembno, da banke poznajo in spremljajo poslovanje svojih strank, izvor njihovih sredstev, identiteto upravičenih imetnikov odprtih računov ter strukturo podjetja. Ko gre za stranke, ki so delniške družbe, kjer je lastnikov več, upravljanje s premoženjem pa je v rokah uprave družbe, morajo banke budno spremljati in nadzirati spremembe v lastniški strukturi družbe in prav tako v samem poslovanju družbe.

Baselski odbor za bančni nadzor priporoča bankam, da v primeru sprejemanja strank na podlagi priporočil in referenc drugih poslovnih bank, skrbno in previdno ocenijo njihovo prakso na področju preprečevanja pranja denarja ter ustreznost izvajanja CDD in KYC standardov. Kljub ugotovljeni ustreznosti in dobri poslovni praksi banke, ki je stranko priporočila, odgovornost za resničnost podatkov in poznavanje poslovanja stranke leži na banki, s katero ima stranka vzpostavljeno poslovno razmerje.

V primeru odpiranja računa ali pri vzpostavitvi trajnega poslovnega razmerja brez navzočnosti stranke morajo biti banke pri njeni identifikaciji še bolj pazljive kot sicer, predvsem zaradi hitro razvijajočih finančnih storitev, kot so poštno, telefonsko in elektronsko bančništvo. V procesu identifikacije stranke brez njene navzočnosti mora banka pri tem nedvomno ugotoviti istovetnost stranke na predpisan način. Podobno morajo biti banke pozorne na poslovanje s korespondenčnimi bankami. Banke naj bi tako imele čimveč informacij o poslovanju banke s katero sodeluje v tujini, in sicer informacije o upravi banke, lokacijo banke in področje poslovanja, kakšna je politika preprečevanja pranja denarja ter namen sodelovanja. Priporočljivo je, da banke prekinejo korespondenčni odnos z banko, ki je registrirana v državi, kjer ni fizično prisotna. Če pa banka sodeluje z banko iz države, ki je uvrščena na listo držav, ki ne upoštevajo standardov na področju preprečevanja in odkrivanja pranja denarja, je priporočljiva še večja pozornost ter budno in redno spremljanje poslovanja.

4.2.3 Stalno spremljanje računov in transakcij

Za učinkovito delovanje KYC predpisov in procesov je ključnega pomena stalno spremljanje poslovanja svojih strank, odprtih računov in transakcij. S tem, ko banka pozna in spremlja poslovanje svojih strank, lahko prepozna kakršnikoli odmik od običajnega in rednega poslovanja ter tako vzpostavi učinkovito notranjo kontrolo in zmanjša izpostavljenost tveganju. Banka naj bi imela razvit sistem, ki odkriva nenavadne ali sumljive vzorce, se pravi vse aktivnosti, ki niso v skladu z običajnimi. Le tako bo banka lahko zaznane neobičajne transakcije v skladu z zakonom poročala pristojnemu uradu. Tukaj ponovno vidimo izreden pomen pravila poznati svojo stranko, saj le s poznavanjem svojih komitentov in njihovega poslovanja lahko preprečimo, da bi banka postala tarča pranja denarja.

Za račune, ki so bolj izpostavljeni tveganju, kot na primer računi na geslo, računi politično izpostavljenih oseb in drugi, je priporočljiv še bolj poostren nadzor in spremljanje aktivnosti. Za te vrste računov naj banka posebej izdela listo indikatorjev, vodi evidenco o izvoru sredstev, vrsto transakcij ter upošteva ostale faktorje tveganja.

4.2.4 Upravljanje s tveganji

Osnovni cilj poslovanja bank je maksimiranje tržne vrednosti enote kapitala, torej cene delnic, vendar pa je banka pri opravljanju svoje dejavnosti izpostavljena različnim tveganjem, zato je ključnega pomena sposobnost managementa doseči zadovoljivo razmerje med donosnostjo in tveganjem. Uprava banke bi se morala zavedati pomembnosti tveganja, ki ga predstavlja pranje denarja in temu primerno vzpostaviti sistem za njegovo preprečevanje ter učinkovitost delovanja. Uprava banke mora dodeliti ustrezne naloge na nižje ravni ter zagotoviti uspešno vodenje ter prevzeti skrb za implementacijo predpisanih minimalnih standardov za preprečevanje pranja denarja. Jasno morajo biti določene osebe, ki so zadolžene za sporočanje sumljivih transakcij pristojnemu uradu ter kanali, po katerih potujejo potrebne informacije. Vse naloge in obveznosti pa morajo biti zapisane tudi v internem aktu banke. Bistvenega pomena je vloga notranje revizije, ki ji mora biti zagotovljeno neodvisno delovanje pri ocenjevanju izpostavljenosti banke različnim tveganjem. Uprava banke se mora zavedati pomembnosti službe za notranjo revizijo ter upoštevati njene ugotovitve in priporočila.

Poudariti moram, da vidim problem prav v zavedanju uprav bank o pomembnosti te vrste tveganja in sicer mislim, da banke v Sloveniji gledajo na to področje predvsem z vidika obveznosti in ne kot zaščito in preventivo pred morebitnimi izgubami, na kar je bolj podrobno opozorjeno v nadaljevanju.

4.3 NADZOR BANK NA PODROČJU PREPREČEVANJA PRANJA DENARJA

Nadzor nad izvajanjem določil tega zakona pri organizacijah, odvetnikih, odvetniških družbah, notarjih, revizijskih družbah, samostojnih revizorjih in pravnih ali fizičnih osebah, ki opravljajo računovodske storitve ali storitve davčnega svetovanja, opravljajo v okviru svojih pristojnosti urad in organi nadzora: Banka Slovenije, Agencija za trg vrednostnih papirjev, Agencija za zavarovalni nadzor, Urad za nadzor prirejanja iger na srečo, Slovenski inštitut za revizijo in organ, pristojen za nadzor nad opravljanjem storitev davčnega svetovanja (Zakon o preprečevanju pranja denarja, 2002, čl. 41).

Banka Slovenije opravlja nadzor nad bankami z namenom preverjanja, če banke spoštujejo pravila o obvladovanju tveganj in druga pravila, določena s tem zakonom in predpisi izdanimi na njegovi podlagi oziroma drugimi zakoni, ki urejajo poslovanje bank, in predpisi izdanimi na njihovi podlagi (Zakon o bančništvu, 2004, čl. 123).

Kot je razvidno iz Zakona o bančništvu izvaja nadzor nad poslovanjem bank Banka Slovenije, medtem ko je za področje preprečevanja pranja denarja pristojen Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja. Zato je pomembno tesno in dobro sodelovanje med različnimi nadzornimi institucijami. Tako izvajata nadzor nad izvajanjem določb ZPPDen pri bankah Banka Slovenije in Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja, vendar vsaka v okviru svojih pristojnosti. Po zakonu mora Banka Slovenije na zahtevo posameznega nadzornega organa (v tem primeru Urad RS za preprečevanje pranja denarja) posredovati temu organu vse podatke glede banke, ki jih potrebuje v postopku opravljanja nalog nadzora. Prav tako tudi Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja obvešča in posreduje vse podatke, ki so potrebni pri nadzoru Banke Slovenije nad bankami.

Preprečevanje pranja denarja je pomembno področje na pregledih bank, ki jih po pooblastilu guvernerja Banke Slovenije opravljajo inšpektorji omenjene institucije. Tako se na tem področju opravljata dve vrsti pregledov:

- pregled v okviru rednega pregleda bank in
- tematski pregled samo za področje preprečevanja pranja denarja.

Če v postopku pregleda poslovanja banke, Banka Slovenije ugotovi nepravilnosti oziroma kršitve iz 45., 46. in 47. člena Zakona o preprečevanju pranja denarja in v skladu z določbami odredi ustrezne ukrepe nadzora, o ugotovljenih kršitvah nemudoma obvesti Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja.

4.4 STANJE V BANKAH V SLOVENIJI NA PODROČJU PREPREČEVANJA PRANJA DENARJA

Po zakonu ZPPDen je ena od nalog Urada za preprečevanje pranja denarja, da sprejema, zbira, posreduje in analizira podatke in informacije. Ko Urad oceni, da so pri transakcijah podani razlogi za sum pranja denarja, o tem obvesti pristojne organe.

Kot že rečeno pa nadzor nad bankami opravlja Banka Slovenije. Nadzor Banke Slovenije se izvaja z izdajanjem dovoljenj, analiziranjem poslovanja bank in pregledi poslovanja na sedežu subjekta nadzora. Tako Banka Slovenije redno spremlja in preverja ali banke opravljajo aktivnosti skladno z zakonodajo. Prva oblika nadzora je preko rednega poročanja Banki Slovenije. Poročila so dnevna, tedenska, mesečna, četrtna, letna ipd. Na podlagi analize prejetih poročil Banka Slovenije za nazaj ugotovi morebitne nepravilnosti in odstopanja ter v skladu z zakonodajo ukrepa. Drugo obliko nadzora predstavljajo pregledi poslovanja na sedežu ali poslovnih enotah bank, ki zajemajo tudi pravilnost in poštenost poročanja. Pregledi bank so lahko redni, izredni ali celoviti pregledi in pregledi samo določenih področij, ki se lahko izvajajo tudi na pobudo drugih nadzornih organov. Tako Banka Slovenije opravlja tudi preglede na področju preprečevanja pranja denarja z namenom, da ugotovi kakšno je stanje v bankah v Sloveniji glede njihove usposobljenosti za obvladovanje tveganj na tem področju.

Pri razkritju podatkov in informacij v zvezi z nadzorom bank je potrebno upoštevati določbe Zakona o bančništvu (Zakon o bančništvu, 2004, 59. člen), zato so v nadaljevanju predstavljene ugotovitve na področju preprečevanja pranja denarja v bankah v Sloveniji na splošno, in ne konkretno po posameznih bankah, kar je tudi namen tega diplomskega dela.

Ugotovitve in priporočila Banke Slovenije na področju preprečevanja pranja denarja na podlagi opravljenih pregledov v bankah v Sloveniji so razvrščena po področjih, in sicer organizacijsko kadrovske področje, področje notranje revizije, operativno izvajanje storitev in področje informacijske tehnologije.

4.4.1 Ugotovitve in priporočila na organizacijsko kadrovskem področju

Po ZPPDen morajo banke za sporočanje podatkov uradu in za opravljanje drugih nalog po tem zakonu imenovati pooblaščenca in enega ali več namestnikov pooblaščenca ter ga ustrezno umestiti v organizacijsko strukturo banke. Na podlagi pregledov Banke Slovenije je bilo ugotovljeno, da imajo banke v organizacijsko strukturo pooblaščenca različno umeščenega, da pooblaščenec v posameznih bankah opravlja le naloge in zadolžitve s področja preprečevanja pranja denarja, v drugih bankah pa pooblaščenec te naloge opravlja poleg svojega rednega dela, in da je v bankah na področju preprečevanja pranja denarja vzpostavljena hierarhična odgovornost. Po besedah pooblaščenec njihovo delo v glavnem sestoji iz dnevnih kontrol transakcij nad 3.000.000 SIT oziroma 5.000.000 SIT, komuniciranje s poslovnimi enotami ter pošiljanje informacij o gotovinskih transakcijah nad 5.000.000 SIT na predpisanem obrazcu na urad. Pooblaščenec sodelujejo pri pripravi določb splošnih aktov za preprečevanje pranja denarja, imajo dostop do vseh potrebnih informacij in dokumentov za opravljanje svojih funkcij. Glede na ugotovitve se bankam na področju organizacije banke pri preprečevanju pranja denarja priporoča, da ima pooblaščenec dejansko zahtevano izobrazbo skladno z internimi akti banke za omenjeno delovno mesto in da se mu dodeli takega namestnika, ki mu bo dejansko (operativno) zagotavljal pomoč in nadomeščanje. Pooblaščenec mora tudi operativno zagotoviti poročanje zakonsko zahtevanih podatkov Uradu RS za preprečevanje pranja denarja.

Ugotovljeno je bilo, da imajo banke interne akte, ki pokrivajo področje preprečevanja pranja denarja usklajene s spremembami zakona o preprečevanju pranja denarja z leta 2002, zato posebnih priporočil na tem področju ni. Za seznanjanje zaposlenih o spremembah zakonskih določil pa imajo banke vzpostavljene različne sisteme obveščanja.

Zakon nalaga bankam, da poskrbijo za strokovno usposobljenost vseh zaposlenih, ki opravljajo naloge v zvezi s preprečevanjem in odkrivanjem pranja denarja. Splošne ugotovitve na področju izobraževanja zaposlenih v bankah v Sloveniji so, da se pooblaščenec udeležujejo predvsem slovenskih seminarjev, ki jih največkrat organizira Združenje bank

Slovenije. Znotraj bank pa so za zaposlene organizirani interni seminarji, katerih udeleženci so predvsem blagajniki, likvidatorji in vodje izmen.

Od bank se pričakuje, da se pri naslednjih seminarjih nameni večjo pozornost predvsem seznanjanju s sumljivimi transakcijami, ki lahko izvirajo tako iz gotovinskega kot tudi negotovinskega poslovanja.

4.4.2 Ugotovitve in priporočila na področju notranje revizije

Notranja revizija je tisti organizacijski del banke, ki mora opravljati preglede in ocenjevanje primernosti in učinkovitosti sistemov notranjih kontrol ter preverjati skladnost ravnanja banke s predpisi in internimi akti. V zvezi z opravljenimi revizijskimi pregledi je bilo ugotovljeno, da so službe notranje revizije preverjale usklajenost poslovanja z zakonskimi določili ter v skladu s pregledi podale priporočila za odpravo nepravilnosti.

Pri preprečevanju pranja denarja na področju notranje revizije je priporočljivo, da notranja revizija opravi pregled celovitega procesa preprečevanja pranja denarja v banki. V bankah se nekaterim aktivnostim namenja več pozornosti in pomena kot drugim, predvsem tistim, ki predstavljajo večjo izpostavljenost tveganju. Zato je logična posledica, da tudi službe notranje revizije tem aktivnostim namenjajo več časa, vendar je priporočljivo, da ne na račun neopravljenih pregledov na področju preprečevanja pranja denarja.

4.4.3 Ugotovitve in priporočila pri operativnem izvajanju storitev

Večina računov tujih bank odprtih pri bankah v Sloveniji predstavljajo banke s področja bivše Jugoslavije, kjer so bile ugotovljene pomanjkljive identifikacije pri nekaterih bankah. Zato se bankam priporoča, da se obrazec o opravljeni identifikaciji dopolni z imenom in priimkom ter podpisom osebe, ki je opravila identifikacijo in izvršila vpogled v originalno dokumentacijo. Banke naj tudi preverjajo identifikacijo vsaj enkrat letno ter temu primerno spremljajo poslovanje svojih strank. Banke, pri katerih so bile ugotovljene kršitve in pomanjkljivosti, morajo le-te odpraviti.

Pri vzpostavljanju poslovnih razmerij s tujimi pravnimi osebami, ko te izhajajo s področja bivše Jugoslavije ali Evrope, banke največkrat nimajo problemov pri pridobivanju podatkov, medtem ko se pri pravnih osebah, ki izhajajo iz različnih off-shore območij, srečujejo s problemi pri pridobivanju vseh zahtevanih podatkov.

Zato je priporočljivo, da se obrazec o opravljeni identifikaciji dopolni z imenom in priimkom ter podpisom osebe, ki je opravila identifikacijo in izvršila vpogled v originalno dokumentacijo. Banke morajo pri odpiranju računa posvečati tudi večjo pozornost razlogu za odpiranje računa v Sloveniji, ki naj bo v povezavi z dejavnostjo pravne osebe.

Ko banke vzpostavljajo poslovna razmerja brez navzočnosti stranke, premalo upoštevajo oziroma posvečajo pozornost podzakonskim aktom ZPPDen, sklepom in pravilnikom, kot npr. Pravilnik o identifikaciji stranke pri odpiranju računa ali vzpostavitvi trajnega poslovnega razmerja brez njene navzočnosti, zato pogosto prihaja do nepopolno izpolnjenih predpisanih obrazcev in s tem do nepopolnih informacij. Tako je na podlagi ugotovitev priporočljivo, da se identifikacija opravi ob navzočnosti stranke, ali pa namesto tuje pravne osebe ugotovi istovetnost stranke notar s sedežem v državi članici Evropske unije ali korespondenčna banka banke, ki ima sedež v Republiki Slovenije.

4.4.4 Ugotovitve in priporočila na področju informacijske tehnologije

Ugotovitve na področju gotovinskega poslovanja v bankah so:

- večina bank zagotavlja ročni vnos transakcij nad 3.000.000 SIT v posebno aplikativno podporo za preprečevanje pranja denarja,
- kontrola podatkov se izvaja na nivoju poslovnih enot in na nivoju pooblaščenca,
- transakcije so v okviru aplikativne podpore za preprečevanje pranja denarja označene s posebnim statusom zaradi zagotavljanja sporočanja uradu,
- v okviru aplikativne podpore za preprečevanje pranja denarja je možno pregledovanje podatkov po različnih kriterijih,
- banke nimajo vzpostavljenega sistema za prepoznavanje morebitne povezanosti transakcij, ki je tako odvisno le od človeškega faktorja (če npr. stranka opravlja več transakcij v okviru iste poslovne enote in blagajniški uslužbenec prepozna, da gre za isto osebo),
- zaznavanje drobljenja zneska v primeru, da so transakcije izvedene po različnih poslovnih enotah je praktično nemogoče,
- v okviru transakcij, ki jih opravijo stranke, ki niso komitenti banke je možno ugotavljanje morebitne povezanosti le pri transakcijah nad 3.000.000 SIT, pod tem zneskom se identifikacija ne izvaja, banke pa z ustreznimi podatki o teh transakcijah ne razpolagajo.

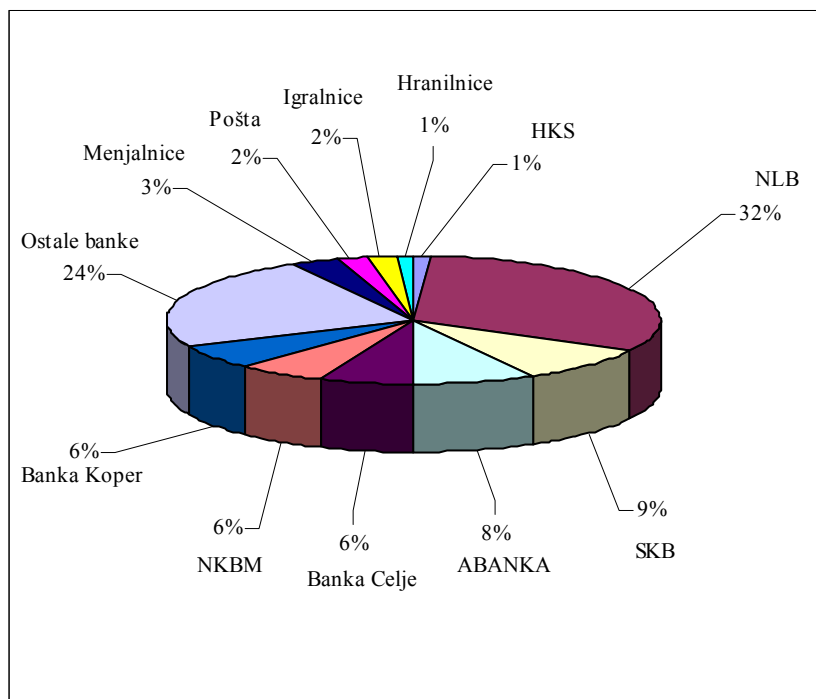
Potrebno bi bilo vzpostaviti sistem za izboljšanje nadzora nad gotovinskimi transakcijami, povezati vse gotovinske transakcije, ki so bile opravljene po računu ter povezati gotovinske transakcije, ki jih opravijo stranke, ki niso komitenti banke (npr. menjava, plačilo položnice).

Tabela 1: Število in delež gotovinskih in povezanih gotovinskih transakcij nad 5.000.000 SIT v obdobju 2002 – 2003 po prijaviteljih

ORGANIZACIJE	2002		2003		2003/2002
	Število	Delež v %	Število	Delež v %	Indeks
Banke	32.622	91,8	28.307	90,7	0,87
Menjalnice	979	2,8	1.094	3,5	1,12
Pošta	434	1,2	699	2,1	1,61
Igralnice	673	1,9	658	2,2	0,98
APP	485	1,4	/	/	/
HKS	271	0,8	285	0,9	1,05
Hranilnice	83	0,2	169	0,5	2,04
Ostali	3	0,0	3	0,0	1,00
Skupaj got. transakcij	35.550	100,0	31.217	100,0	0,88

Vir: Poročilo o delu Urada za preprečevanje pranja denarja za leto 2003, 2004.

Graf 1: Struktura gotovinskih in povezanih gotovinskih transakcij nad 5.000.000 SIT v letu 2003 po prijaviteljih

Vir: Poročilo o delu Urada za preprečevanje pranja denarja za leto 2003, 2004.

Iz podatkov v Tabeli 1 je razvidno, da se je delež vseh sporočenih in izvršenih gotovinskih transakcij v letu 2003 v primerjavi z letom 2002 v bankah v Sloveniji zmanjšal za 13%. Po ugotovitvah Urada je opazen trend zmanjševanja števila sporočenih gotovinskih transakcij s strani bank že od leta 2001 naprej. Razlog za zmanjševanje vidijo v prenosu dela bančnega poslovanja s strankami iz bančnih okenc na elektronsko bančništvo, čeprav mislim, da bi bila za postavljanje končnih ugotovitev potrebna temeljitejša raziskava (problem zaznavanja in prepoznavanja sumljivih transakcij).

Pri poslovanju s knjižicami na geslo je bilo ugotovljeno, da banke ob odpiranju knjižic na geslo zagotavljajo zahtevano dokumentacijo, medtem ko pri opravljanju transakcij izvajajo identifikacijo le za gotovinske transakcije, pri negotovinskih transakcijah pa se identifikacija ne izvaja. Po vsebini knjižice na geslo vključujejo dve obliki poslovanja: varčevanje in s tem povezano sproščanje vezanih sredstev na knjižico na geslo in knjižice, preko katerih pooblašcene osebe prejemajo prilive in izvajajo dvige v imenu pravnih oseb (solidarnostna pomoč, čebelica, članarine).

Banke, pri katerih so še vedno odprte knjižice, ki imajo prilivno-odlivni značaj kršijo določila Zakona o plačilnem prometu, saj bi morale do izteka predvidenega roka (30.6.2003) za to vrsto knjižic odpreti transakcijske račune. Zato je nujno, da v primeru knjižic, ki imajo prilivno-odlivni značaj, banke sistematično preoblikujejo te knjižice v transakcijske račune. Banke izvajajo predpisane obveznosti po ZPPDen, vendar pa so z vidika obvladovanja operativnih tveganj izpostavljene visokim operativnim tveganjem na področju preprečevanja pranja denarja. Ugotovitve na tem področju so:

- proces izvajanja preprečevanja pranja denarja ni podprt z ustreznim informacijskim sistemom, stopnjo tveganja pa še dodatno povečuje heterogenost informacijske podpore,
- informacijska podpora za preprečevanje pranja denarja ni ustrezno integrirana v preostali informacijski sistem banke,
- v okviru poslovanja na bančnem okencu niso vzpostavljene kontrole (vrsta transakcije, višina zneska),
- glede na obseg podatkov in heterogenost informacijske podpore je izvajanje ročnih kontrol zelo kompleksno in težko obvladljivo.

Na podlagi ugotovitev se bankam priporoča, da za učinkovito izvajanje preprečevanja pranja denarja integrirajo ustrezno informacijsko podporo v obstoječi informacijski sistem. Prav tako je priporočljiva uveljavitev kontrol v okviru podpore za poslovanje na bančnem okencu ter vzpostavitev sistema za izboljšanje nadzora nad gotovinskimi transakcijami.

Glede na ugotovljeno obstaja dvom o kvalitetnem sistemu za zaznavanje sumljivih transakcij, kar je razvidno iz podatka, da štiri od šestih pregledanih bank v letih 2002 in 2003 niso zaznale niti ene sumljive transakcije. Prav tako tudi nobena od bank nima vzpostavljenega sistema za zaznavanje neobičajnih transakcij. Zato se bankam priporoča, da izvajajo kontrolo

ob odpiranju novega računa, spremljajo neobičajno poslovanje, spremljajo poslovanje oseb za katere je ocenjeno večje tveganje ter uveljavijo nadzor nad nalogi v plačilnem prometu.

4.4.5 Zavedanje problematike pranja denarja v upravah bank

Pri sprejemanju poslovnih in strateških odločitev banke sledijo osnovnemu cilju, to je maksimiranju vrednosti premoženja delničarjev. Managerji oziroma uprave bank morajo znati ustvarjati novo vrednost in omejiti aktivnosti banke le na tiste, ki ustvarjajo dodano vrednost. Zaradi narave bančnega poslovanja (za uspešno poslovanje je nujno zaupanje v bančno ustanovo) na cilje poslovanja bank poleg lastnikov kapitala vplivajo še drugi subjekti. To so država, družba in seveda upravljavci banke, ki vsak s svojega zornega kota oblikuje in postavlja dodatne cilje pri poslovanju banke, kot so likvidnost poslovanja, stabilnost poslovanja, povečanje obsega dejavnosti oziroma storitev. Ne smemo pa pozabiti na ključni element pri postavljanju ciljev, to je tveganje. Zato je cilj vsake banke povečati donosnost kapitala ob danem tveganju ali minimizirati tveganje ob dani donosnosti. Tako je osnova vsake bančne dejavnosti ravnanje s tveganji, se pravi ravnanje z negotovostjo bodočega pričakovanega rezultata. Banke se srečujejo z vrsto tveganj, in sicer s poslovnimi tveganji, med katere spadajo kreditno, investicijsko, operativno tveganje ter s finančnim tveganjem, kjer pa gre predvsem za tveganje obrestne mere, tečajno tveganje in tržno tveganje (Dimovski, Gregorič, 2000, str.124).

Pranje denarja sodi med tveganja, ki jih morajo uprave bank nujno upoštevati pri svojem poslovanju, oblikovanju ciljev, izbiri ustrezne strategije in načrtovanju. Glede na ugotovitve banke problematiko preprečevanja pranja denarja obravnavajo bolj kot zakonsko obveznost, premalo pozornosti pa ji posvečajo kot eni od oblik tveganja v poslovanju. Na splošno je v slovenskem bančnem prostoru prisotna prenizka osveščenost in napačno mnenje o majhni verjetnosti pranja denarja v bankah v Sloveniji, kar velja tako za delavce bank kot tudi za uprave bank. Tukaj je razvidna velika in pomembna vloga uprav, da organizacijsko kulturo, ki jo razumemo kot celovit sistem norm, vrednot, predstav, prepričanj in simbolov, ki določa način obnašanja in odzivanja na probleme vseh zaposlenih in s tem oblikuje pojavno obliko neke banke ali organizacije (Rozman, 1993, str. 169), s svojimi pogledi, usmeritvami in strategijo sooblikuje in jo prenaša na vse zaposlene v banki. Zavedanje in poznavanje problematike pranja denarja je ključnega pomena pri vzpostavljanju sistema za njegovo preprečevanje, in sicer na vseh ravneh, predvsem pa najprej v upravi banke. Za uspešnost sodobne banke, ki se srečuje z vedno večjimi izzivi, so ključni predvsem naslednji dejavniki: učinkovito vodstvo (ustrezno znanje in izkušnje), trženje bančnih produktov in storitev, tehnologija in učinkovito ravnanje s tveganji finančnega posredništva.

SKLEP

Gospodarski kriminal, kamor vključujemo tudi pranje denarja, ogroža stabilnost in razvoj finančnega sektorja in s tem gospodarsko rast. Pranje denarja je proces s katerim se prikriva in zakriva dejanski izvor na nezakonit način pridobljenih sredstev. Zaradi uničujočih posledic, ki jih povzroča pranje denarja, so bile številne države in različne mednarodne organizacije prisiljene k iskanju učinkovitejših ukrepov za preprečevanje in odkrivanje tega pojava.

V sodobnem času globalizacije in vedno večje internacionalizacije poslovanja, se sorazmerno z razvojem novih finančnih in bančnih produktov razvijajo tudi nove oblike in načini pranja denarja. Še vedno pa ostaja motiv pralcev denarja isti, in sicer umazan denar preko številnih finančnih transakcij, s posredovanjem legalnih ali namišljenih podjetij ali preko anonimnih vlaganj oprati in zakriti sledi ter tako omogočiti prosto uživanje tega denarja ali pa ga naprej vlagati v zakonite ali nezakonite posle. Tako v procesu pranja denarja enkrat umazan denar gotovo vstopi v ekonomski in finančni sistem, kjer se kriminalci največkrat obračajo na banke, in prav na tej točki so pralci denarja najbolj ranljivi. Zato je to točka, ki se ji namenja največ pozornosti, saj lahko s praviimi prijemi in ukrepi odkrijemo in preprečimo možno zlorabo.

Razsežnost problematike pranja denarja je privedla do ustanavljanja mednarodnih organizacij na globalni in regionalni ravni, katerih namen je poenotenje zakonodaje in predpisov v različnih državah ter posamezne države s priporočili usmerjati k večjemu nadzoru in preprečevanju tega kaznivega dejanja. Usklajenost na mednarodni ravni pripomore k učinkovitejšemu sodelovanju pristojnih organov in uspešnejšemu boju proti pranju denarja. Prav zaradi mednarodne narave pranja denarja je sodelovanje, izmenjava podatkov in medsebojna pomoč pristojnih uradov nujna za uspešno odkrivanje pranja denarja. Medtem ko imajo nekatere države že popolnoma usklajeno zakonodajo s priporočili mednarodnih organizacij, so druge države šele v fazi ustanavljanja ustreznih organov, ki so pristojni za preprečevanje pranja denarja. Tu imam v mislih predvsem države v razvoju in države v tranziciji. Kljub temu je v zadnjih dvajsetih letih na tem področju viden velik napredek. Slovenija je zelo hitro po osamosvojitvi sprejela zakon na področju preprečevanja pranja denarja in ga ustrezno uskladila z vsemi pomembnimi priporočili in direktivami. Poleg tega se Slovenija zelo aktivno angažira v mednarodnih organizacijah, celo pomaga pri vzpostavljanju ustrezne zakonodaje državam, ki pomoč potrebujejo.

V Sloveniji največji delež »oprane« denarja izvira iz trgovine z mamili in orožjem, nezakonitih emigracij ter poneverbami denarja in vrednostnih papirjev. Metoda pranja denarja, ki je v slovenskem prostoru največkrat uporabljena, je zloraba bančnih računov, katerih imetniki so nerezidenti (največkrat gre za državljane sosednjih držav in državljane bivše Sovjetske zveze) in večina teh računov je odprtih v imenu pravnih oseb s sedežem v off-shore območjih. V primeru kaznivega dejanja tihotapljenja ljudi čez državno mejo, pa se

pralci denarja največkrat poslužujejo storitev sistema Western Union. Vstop Slovenije v Evropsko unijo, ki je prinesel liberalizacijo zunanje trgovine in prost pretok kapitala, lahko pripelje do pranja denarja iz drugih držav z nakupom vrednostnih papirjev. Z uvedbo Evra pa se lahko poveča tudi pranje denarja preko bank in menjalnic.

Na podlagi opravljenih pregledov lahko rečemo, da so banke v Sloveniji v splošnem vzpostavile sistem za izvajanje zakonskih določil. V skladu z zakonom so imenovale pooblaščen osebe za sporočanje z zakonom določenih informacij in podatkov Uradu Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja in izvajajo zakonsko predpisano identifikacijo transakcij in strank. V večini primerov sistem za preprečevanje pranja denarja vključuje le področje gotovinskega poslovanja, medtem ko se poslovanju s tujimi pravnimi osebami in tujimi bankami posveča premajhna pozornost. Veliko pomanjkljivost predstavlja tudi neusposobljenost bank za zaznavanje neobičajnosti in sumljivosti, kar je največkrat posledica neustrezne informacijske podpore, ki ni ustrezno integrirana v že obstoječi informacijski sistem bank.

Banke se v sodobnem času srečujejo z vedno večjo konkurenco, saj različne finančne institucije posegajo z bančnimi storitvami v bančni sektor, poleg tega pa nudijo nove vrste finančnih produktov in instrumentov. Da bi banke preživele in ohranile relativno konkurenčno prednost, tudi same posegajo po trženju vedno več vrstah finančnih storitev. Pri zasledovanju svojih ciljev pa nikakor ne smejo pozabiti na pranje denarja, kot eno od oblik tveganja v poslovanju. Za osveščenost in izobraževanje delavcev bank na področju preprečevanja pranja denarja bi morale skrbeti predvsem uprave bank oziroma njihovo vodstvo, saj je preventiva vedno boljša kot kurativa.

LITERATURA

1. Brown Alastair N.: Proceeds of crime. Money laundering, confiscation and forfeiture. Edinburgh : W. Green/Sweet and Maxwell, 1996. 328 str.
2. Deisinger Mitja: Analiza kaznivega dejanja pranja denarja. Pravosodni bilten, Ljubljana, 16(1995), 1-2, str. 59-68.
3. Dimovski Vlado, Gregorič Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2000, 181 str.
4. Ferlinc Andrej: O nekaterih subjektivnih elementih za ugotavljanje krivde. Pravna praksa, Ljubljana, 14(1995), 9, str. 18.
5. Fundanga Caleb M.: The role of the banking sector in combating money laundering. Review. Lusaka : Bank for International Settlements, 6(2003), 5 str.
6. Gilmore William C.: Dirty money. The evolution of money laundering countermeasures. Strasbourg : Council of Europe, 1995. 317 str.
7. Glinig Manfred: Mednarodno finančno sleparstvo: Navidezno bančništvo: Organizirani sleparji povzročajo milijardne izgube. Ljubljana : Združenje bank Slovenije, 1997. 64 str.
8. Heršak Goran B.: Pranje novca. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1992, 5-6, str. 741-762.
9. Hitchings John, Hogg Mitchell, Mallett David: An Industry Accounting and Auditing Guide. B.k. : Central Milton Keynes, 1996. 731. str.
10. Hook Patrick: Profit Share: The Money Laundering Phenomenon. Intersec, Surrey, 8(1998), 6, str. 254-256.
11. Johnson Jackie: In Pursuit of Dirty Money: Identifying Weaknesses in the Global Financial System. Journal of Money Laundering Control. B.k. : 5(2001), 2, str. 122-132.
12. Kern Alexander: The Need for Efficient International Financial Regulation and the Role of a Global Supervisor. Journal of Money Laundering Control. B.k. : 5(2001), 1, str. 52-65.
13. Likar Miloš: Urad RS za preprečevanje pranja denarja. Pravna praksa, Ljubljana, 17(1998), 6, str. 43.
14. Montano Elizabeth: International Approaches to Combating Financial Abuse and Promoting Stable Financial Markets. Journal of Money Laundering Control. B.k. : 5(2002), 4, str. 257-262.
15. Moulette Patrick: FATF mandate renewed for further eight years. Operational Risk, London, 5(2004), 6, str. 12.
16. Norton Joseph J.: Banks: Fraud and Crime. London : Lloyd's of London Press, 1994, str. 48-52.
17. Pieth Mark: The Prevention of Money Laundering: A Comparative Analysis. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Deventer, 6(1998), 2, str. 159-168.
18. Plantan Uroš: Offshore finančna središča-druga stran mednarodnega finančnega sistema. Bančni vestnik, Ljubljana, 49(2000), 11, str. 29-33.

19. Plantan Uroš: Povpraševanje po pranju-viri. Kapital, Ljubljana, 9(1999), 216, str. 40-42.
20. Plantan Uroš: Pranje denarja: od kriminala do raja. Kapital, Ljubljana, 9(1999), 214, str. 32-34.
21. Quirk Peter J.: Macroeconomic implications of money laundering. Washington : International Monetary Fund, 1996. 33 str.
22. Rozman Rudi, Kovač Jure, Koletnik Franc: Management. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 1993. 312 str.
23. Stroligo Klaudio: Pranje denarja. Strokovno posvetovanje o bančništvu. Portorož : Zveza ekonomistov Slovenije, 1995, str. 140-156.
24. Šeme Hočevnar Vida: Pranje denarja: izmenjava informacij in skupina EGMONT. Bančni vestnik, Ljubljana, 49(2000), 10, str. 47-49.
25. Šeme Hočevnar Vida: Sprememba smernice o preprečevanju pranja denarja. Bančni vestnik, Ljubljana, 49(2000), 5, str. 41-44.
26. Tanzi Vito: Money Laundering and the International Financial System. Washington : International monetary Fund, 1996. 14 str.
27. Thorp Jeremy: EU's third money-laundering directive progresses as second lags. Operational Risk, London, 5(2004), 6, str. 13.
28. Velikonja Urška: Preiskovanje gospodarskega kriminala in korupcije. Pravna praksa, Ljubljana, 18(1999), 2, str. 13-15.
29. Vreča Maks: Pranje denarja in revidiranje. Revizor, Ljubljana, 10(1999), 4, str. 121-127.

VIRI

1. Združeni narodi [URL: http://www.unodc.org/unodc/money_laundering_cycle.html], 3.5.2004.
2. [URL: http://www.1.oecd.org/fatf/ctry-orgpages/org-egmont_en.html], 12.6.2004.
3. [URL: <http://www.conventions.coe.int>], 12.6.2004.
4. [URL: <http://www.incb.org/e/conv/1988/index.html>], 12.6.2004.
5. [URL: <http://www.ucis.co.uk/ukta/2003/threat06.asp>.], 17.4.2004.
6. Anti-Money Laundering Literature Search. Washington : World Bank Institute, 2002. [URL: <http://www.worldbank.org/wbi/governance>].
7. Customer due diligence for banks. Basel: Bank for international settlements, 2001.
8. Direktiva EU 2001/97/EC (Official Journal L 344, 2001).
9. Direktiva EU 91/308/EEC (Official Journal L 166, 1991).
10. Interna gradiva Banke Slovenije, 2004.
11. Interna gradiva Urada RS za preprečevanje pranja denarja, 2004.
12. Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 63/94 in št. 23/99).
13. Obrazec za sporočanje podatkov o transakcijah ali strankah, v zvezi s katerimi obstajajo razlogi za sum pranja denarja (Uradni list RS, št. 83/02).

14. Poročilo o finančni stabilnosti in nadzoru bančnega poslovanja. Ljubljana : Banka Slovenije, 2004, 129 str.
15. Pravilnik o določitvi držav, ki ne upoštevajo standardov na področju preprečevanja in odkrivanja pranja denarja (Uradni list RS, št. 1/04).
16. Pravilnik o izvajanju notranje kontrole (Uradni list RS, št. 88/02).
17. Pravilnik o organizacijah, ki jih ni potrebno identificirati pri izvajanju določenih transakcij (Uradni list RS, št. 36/04).
18. Pravilnik o spremembi pravilnika o identifikaciji stranke pri odpiranju računa ali vzpostavitvi trajnega poslovnega razmerja brez njene navzočnosti (Uradni list RS, št. 1/04).
19. Report on Money Laundering and Terrorist Financing Typologies 2003-2004. Paris : FATF, 2004. 33 str.
20. Report on Money Laundering and Terrorist Financing Typologies 2002-2003. Paris : FATF, 2003. 33 str.
21. Seminar o preprečevanju in odkrivanju pranja denarja in financiranju terorizma. Prispevki predavateljev. Brdo pri Kranju. 2004.
22. Special Recommendations on Terrorist Financing. Paris : FATF, 2001. 3 str.
23. The forty recommendations. Paris: FATF, 2003. 27 str.
24. Urad RS za preprečevanje pranja denarja. [URL: <http://www.sigov.si/mf/slov/uppd.html>], 26.10.2004.
25. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 104/04).
26. Zakon o preprečevanju pranja denarja (Uradni list RS, št. 36/94).
27. Zakon o ratifikaciji konvencije Združenih narodov zoper nezakonit promet mamil in psihotropnih snovi (Uradni list RS, št. 14/90).
28. Zakon o spremembah in dopolnitvah kazenskega zakonika (Uradni list RS, št. 40/04).
29. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o preprečevanju pranja denarja (Uradni list RS, št. 59/02).

PRILOGA 1: Seznam indikatorjev za prepoznavanje sumljivih transakcij (Združenje bank Slovenije)²²

OPIS INDIKATORJA

1. Splošni indikatorji, ki se nanašajo na stranke

- 1.1 Stranka zelo nerada posreduje osebne podatke in podatke o svoji dejavnosti.
- 1.2 Stranka brez potrebe pojasnjuje transakcijo.
- 1.3 Stranka poizveduje, kako se izogniti poročanju o transakcijah.
- 1.4 Stranka predloži sumljiv identifikacijski dokument ali drugo dokumentacijo.
- 1.5 Stranka je spremljana in/ali varovana.
- 1.6 Stranka daje videz ustrahovanosti.
- 1.7 Stranka je nenavadno podrobno seznanjena z zakonodajo o preprečevanju pranja denarja.

2. Splošni indikatorji, ki se nanašajo na transakcije

- 2.1 Stranka želi opraviti transakcijo ali skleniti poslovno razmerje, ki z ekonomskega ali pravnega vidika ni smiselna.
- 2.2 Stranka skuša uporabiti ponarejen plačilni instrument.
- 2.3 Stranka izvaja (gotovinske in negotovinske) transakcije v zneskih, ki so tik pod zneskom, za katerega je predvidena zakonska obveznost identificiranja stranke (izogibanje identifikaciji) oziroma poročanju Uradu za preprečevanje pranja denarja.

3. Pranje s pomočjo gotovinskih transakcij

- 3.1 Neobičajno veliki pologi gotovine s strani fizičnih oseb ali organizacij²³, ki se ne skladajo z običajnim poslovanjem stranke.
- 3.2 Bistveno povečanje pologov gotovine s strani fizičnih oseb ali organizacij brez pravega razloga.
- 3.3 Stranke, ki večkrat vplačujejo ali polagajo gotovino kot kritje za naročene potovalne, certificirane in bančne čeke, pa se to ne sklada z njihovim običajnim poslovanjem.
- 3.4 Stranke, ki želijo zamenjati velike količine bankovcev z nizkimi apoeni za bankovce z višjo apoensko vrednostjo.
- 3.5 Stranke, ki polagajo večje zneske gotovine v bankovcih v nizkih apoenih.
- 3.6 Pogosto menjavanje gotovine ene valute v gotovino druge valute brez pravih ekonomskih učinkov.
- 3.7 Pologi stranke, v katere so vključeni svežnji bankovcev, ki so oviti na način, ki je neobičajen.
- 3.8 Stranke, ki večkrat nakazujejo manjše ali velike zneske v tujino ali take zneske prejmejo iz tujine z zahtevo, da se prejemniku sredstva izplačajo v gotovini.
- 3.9 Stranke, ki polagajo velike zneske v nočni trezor ali bankomat pa to ni njihov običajni način poslovanja.
- 3.10 Stranke, ki izvajajo gotovinske transakcije v domači ali tuji valuti pri tem pa je očitno, da jih spremlja tretja oseba, ki ostaja v ozadju.

²²Seznam indikatorjev za prepoznavanje sumljivih transakcij z uradnim soglasjem Banke Slovenije in Urada republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja so banke pričele uporabljati 10.6.2004.

3.11 Izvajanje gotovinskih transakcij preko računov fizičnih in pravnih oseb, ki niso skladne s strankino zasebno ali poslovno dejavnostjo.

4. Pranje denarja s pomočjo uporabe računov pri banki

4.1 Stranke, ki imajo več računov in na vse te plačujejo zneske v gotovini, pri čemer predstavljajo seštevki vseh plačil znaten znesek.

4.2 Stranke pogoste polagajo ali dvigajo gotovino na oziroma iz računov, pri tem pa je znesek posameznega pologa ali dviga neznatni, znatna²⁴ pa je skupna vsota vseh pologov ali dvigov.

4.3 Računi organizacij, na katerih se izvajajo odobritve in obremenitve bolj z gotovinskimi pologi in dvigi, kot pa v oblikah, ki so običajne pri razpolaganju s sredstvi pri izvajanju poslovne dejavnosti (npr.: prenosni nalogi, čeki, akreditivi, menice,...).

4.4 Račun fizične osebe ali organizacije, ki ne odraža njeno osebno ali poslovno dejavnost (npr.: znatno povečanje prometa na računu).

4.5 Stranka uporablja račun za poslovanje, ki je po vsebini drugačno od tistega, ki ga je navedla pri odprtju računa.

4.6 Obotavljanje pri dajanju podatkov za otvoritev računa, uporaba ponarejenih listin pri identifikaciji ali poslovanju z banko, navajanje lažnih podatkov ali podatkov, ki jih banka težko preveri oziroma je preverjanje povezano z velikimi stroški za banko.

4.7 Visoki gotovinski dvigi iz računov, na katera so bila pravkar nakazana neobičajno velika sredstva.

4.8 Visoki gotovinski dvigi in nakazila iz ali na do sedaj neaktivne račune.

4.9 Stranka ali stranke, ki so očitno skupaj, v kratkem času izvršijo več transakcij pri istem blagajniku.

4.10 Stranka ali stranke, ki so očitno skupaj, v kratkem času izvršijo več transakcij pri različnih blagajnikih.

4.11 Uporaba sefa neposredno pred ali po izvršitvi gotovinske transakcije.

4.12 Stranke (zastopniki organizacij), ki se očitno izogibajo osebnim stikom z banko.

4.13 Znatno povečanje gotovinskih pologov ali pologov unovčljivih instrumentov plačilnega prometa v dobro računov strank ali računov odvisnih organizacij, zlasti če se sredstva takoj nato nakaže na drug račun stranke ali račun po pooblastilu.

4.14 Stranke odklanjajo dajanje informacij, ki običajno predstavljajo osnovo za drugo posamično bančno storitev, ta pa bi lahko predstavljala korist za stranko (npr.: zamolčanje podatkov o premoženjskem stanju, ki bi zagotovile stranki boljšo bonitetno razvrstitev).

4.15 Neuporaba običajne bančne ponudbe storitev, čeprav bi to bilo v ekonomskem interesu stranke (npr.: opuščanje vezave pri visokih stanjih sredstev zaradi doseganja višje obrestne mere).

²³ Organizacija – skupnost ljudi z določenim ciljem, ki je ustanovljena in registrirana po predpisih (npr.: gospodarska družba), javno podjetje, republiška ali lokalna samoupravna skupnost, vladna institucija, politična organizacija, civilno pravna oseba ali društvo.

²⁴ Znatna sredstva - znesek sredstev, ki je glede na poslovno dejavnost stranke ali finančno stanje stranke pomemben. Podobno velja tudi za izraze »neobičajno velik polog gotovine« ali »velik znesek«, ki ju je treba obravnavati prav tako s poslovno dejavnostjo stranke ali njenim finančnim stanjem. Na drugi strani pa je treba reči, da je kot prag za preveritev šteti najmanj tisto višino sredstev, ki presegajo vrednost, ko je po zakonu o preprečevanju pranja denarja obvezna identifikacija stranke (3.000.000 tolarjev).

- 4.16 Račun, na katerega vplačuje gotovino večje število fizičnih oseb brez utemeljenega razloga ali pojasnila.
- 4.17 Odpiranje računov fizičnim ali pravnim osebam, ki so na seznamu oseb s katerimi banka ne sme poslovati (črna lista).
- 4.18 Odpiranje računov nerezidentov iz držav, ki so na seznamu držav, katere po podatkih mednarodnih organizacij in združenj (FATF, EU, Svet Evrope) ne upoštevajo standardov na področju preprečevanja in odkrivanja pranja denarja²⁵, ali pa so znana po proizvodnji ali prodaji mamil²⁶.
- 4.19 Namesto stranke uporablja internetni dostop in opravlja promet na njenem računu nepooblaščen oseba.

5. Pranje denarja s pomočjo transakcij, ki so povezane z naložbami

- 5.1 Nakupi vrednostnih papirjev in njihova hramba v depozitu banke, ko se to ne ujema s siceršnjim finančnim stanjem in bonitetno razporeditvijo stranke.
- 5.2 Zahteva stranke za storitev upravljanja z naložbami, ko se to ne sklada s siceršnjim stanjem stranke.
- 5.3 Kupovanje ali prodajanje vrednostnih papirjev brez ekonomskega razloga ali v okoliščinah, ki se zdijo neobičajne (npr. veliki nakupi ali prodaje vrednostnih papirjev za gotovino. Izdaja naročila za nakup ali prodajo vrednostnih papirjev po neobičajni, netržni ceni).
- 5.4 Zahteve po izstavitvi neobičajnih potrdil o hrambi vrednostnih papirjev ali upravljanju z naložbami, ki naj bi služila kot osnova za storitve druge banke.

6. Pranje denarja s pomočjo mednarodnega poslovanja

- 6.1 Transakcije izvaja stranka s sedežem, prebivališčem ali državljanstvom države, ki je na seznamu držav, katere po podatkih mednarodnih organizacij in združenj (FATF, EU, Svet Evrope), ne upoštevajo standardov na področju preprečevanja in odkrivanja pranja denarja, ali ki so znan po proizvodnji ali prodaji mamil.
- 6.2 Uporaba akreditivov in drugih mednarodnih plačilnih instrumentov za nakazovanje denarja med državami, čeprav tako poslovanje ni v skladu s strankinim običajnim načinom poslovanja ali običajnim načinom uporabe bančnih instrumentov mednarodnega poslovanja.
- 6.3 Stranke, ki izvajajo redna ali velika nakazila v države oziroma prejemajo redna ali velika nakazila iz držav, katere po podatkih mednarodnih organizacij in združenj (FATF, EU, Svet Evrope), ne upoštevajo standardov na področju preprečevanja in odkrivanja pranja denarja, ali ki so znan po proizvodnji ali prodaji mamil.
- 6.4 Oblikovanje visokih dobroimetij na računih, čeprav to ni v skladu z običajnim obsegom prometa iz rednega poslovanja stranke in nadaljnji prenos teh sredstev na račun ali račune v tujini.

²⁵ Države, ki ne upoštevajo standardov na področju preprečevanja pranja denarja – države s seznama FATF so Cookovi otoki, Gvatemala, Indonezija, Mjanmar, Nauru, Nigerija, Filipini.

²⁶ Območja, ki so znana po proizvodnji, predelavi ali preprodaji mamil – gre za države Srednjega in Daljnega Vzhoda, ki so znane po heroinu; države Južne Amerike znane po kokainu: Peru, Kolumbija in sosedne države; države Srednjega in Daljnega Vzhoda, Severne in Centralne Afrike ter Srednje Amerike znane po indijski konoplji: Turčija, Libanon, Afganistan, Pakistan, Maroko, Tunizija, Nigerija in sosednje države, Mehika in sosednje države.

6.5 Ponavljajoča se ali velika nakazila v tujino z navedbo pomanjkljivih podatkov o imetniku računa ali drugih podatkov potrebnih za izvršitev nakazila.

6.6 Nepojasneni elektronski prenosi sredstev na ali iz računa.

6.7 Večkratni elektronski prenosi sredstev na ali iz računa, ki jih stranka ne uporablja za redno poslovanje.

6.8 Pogosta naročila potovalnih čekov, bančnih čekov ali drugih unovčljivih instrumentov, zlasti če to ni skladno z rednim poslovanjem stranke.

6.9 Nakazila iz ali v tujino, pri katerem niso znani vsi potrebni podatki o nalogodajalcu ali prejemniku nakazila, ne glede na višino zneska.

7. Pranje denarja z vključevanjem zaposlenih v bankah

7.1 Sumljivo obnašanje ali poslovanje (npr.: zapravlјivost, neizkoriščanje dopusta, povezovanje osebnih s poslovnimi razmerji s strankami).

7.2 Izogibanje poročanju o strankah ali transakcijah, pri katerih obstajajo razlogi za sum pranja denarja, čeprav so bančnemu delavcu znana dejstva, ki kažejo na sum.

7.3 Namerna kršitev internih navodil, postopkov in predpisov o preprečevanju pranja denarja s strani zaposlenih v bankah.

8. Pranje denarja z zavarovanimi ali nezavarovanimi posojili

8.1 Stranke, ki nepričakovano odplačajo posojila s sredstvi iz neznanega izvora.

8.2 Stranke, ki nepričakovano zahtevajo poplačilo posojila iz zastavljenih sredstev v banki.

8.3 Zahteve za posojilo na osnovi sredstev pri banki ali tretji stranki, pri čemer izvor sredstev ni znan, ali sredstva niso v skladu s finančnim stanjem stranke.

PRILOGA 2: Obrazec za sporočanje podatkov o transakcijah ali strankah, v zvezi s katerimi obstajajo razlogi za sum pranja denarja

Stran 9084 / št. 83 / 27. 9. 2002

Uradni list Republike Slovenije

OBRAZEC ZA SPOROČANJE PODATKOV O TRANSAKCIJAH ALI STRANKAH, V ZVEZI S KATERIMI OBSTAJAJO RAZLOGI ZA SUM PRANJA DENARJA (OBRAZEC II)

A. PODATKI O TRANSAKCIJI

1. Transakcija: a ☐ je že opravljena b ☐ še ni opravljena				
2. Datum in čas izvedbe transakcije (DDMMLLL HH:MM):				
3. Način izvedbe transakcije: a ☐ sprejem b ☐ izročitev c ☐ zamenjava d ☐ drugo (navedi):		4. Namen transakcije:		
5. Znesek:	6. Valuta:	7. Znesek:	8. Valuta:	9. Znesek v SIT:

B. FIZIČNA OSEBA, KI ZAHTEVA ALI OPRAVLJA TRANSAKCIJO

10. Transakcijo opravlja: a ☐ ena oseba b ☐ dve ali več oseb (glej prilogo)		
11. Priimek:	12. Ime:	
13. Stalno prebivališče:		
14. Datum rojstva (DDMMLLL):	15. Kraj rojstva:	16. Davčna številka:
17. Identifikacijski dokument: a ☐ osebna izkaznica b ☐ potni list c ☐ vozniško dovoljenje d ☐ drugo (navedi):	18. Številka dokumenta:	
	19. Izdajatelj dokumenta:	
20. Oseba opravlja transakcijo: a ☐ v svojem imenu b ☐ kot pooblaščenec	21. Oseba: a ☐ je b ☐ ni v delovnem razmerju pri stranki, za katero opravlja transakcijo.	

C. STRANKA, ZA KATERO SE OPRAVLJA TRANSAKCIJA

22. Transakcija se opravlja v imenu ali za račun: a ☐ ene osebe b ☐ dveh ali več oseb (glej prilogo)			23. Stranka je: a ☐ pravna oseba b ☐ fizična oseba c ☐ društvo d ☐ oseba, ki samostojno opravlja dejavnost e ☐ druga oseba (navedi):		
Ce je stranka pravna oseba, društvo, oseba, ki samostojno opravlja dejavnost, ali druga oseba:					
24. Firma:			25. Sedež:		
26. Matična številka:					
Ce je stranka fizična oseba:					
27. Priimek:			28. Ime:		
29. Stalno prebivališče:					
30. Datum rojstva (DDMMLLL):		31. Kraj rojstva:		32. Davčna številka:	
33. Identifikacijski dokument: a ☐ osebna izkaznica b ☐ potni list c ☐ vozniško dovoljenje d ☐ drugo (navedi):			34. Številka dokumenta:		
			35. Izdajatelj dokumenta:		

D. STRANKA, KI JI JE TRANSAKCIJA NAMENJENA

36. Transakcija je namenjena: a ☐ eni osebi b ☐ dvema ali več osebam (glej prilogo)	37. Stranka je: a ☐ pravna oseba b ☐ fizična oseba c ☐ društvo d ☐ oseba, ki samostojno opravlja dejavnost e ☐ druga oseba (navedi):
Ce je stranka pravna oseba, društvo, oseba, ki samostojno opravlja dejavnost, ali druga oseba:	
38. Firma:	39. Sedež:
Ce je stranka fizična oseba:	
40. Priimek:	41. Ime:
42. Prebivališče:	

E. POŠILJATELJ

Organizacijska enota, kjer je bila zahtevana ali opravljena transakcija:	
43. Naziv:	44. Naslov:
45. Matična številka:	
Oseba, ki je opravila identifikacijo:	
46. Priimek:	47. Ime:
48. Podpis:	
Organizacija iz 2. člena ZPPD:	
49. Naziv:	50. Naslov:
51. Matična številka:	
Pooblaščenec ali namestnik pooblaščenca organizacije iz 2. člena ZPPD:	
52. Priimek:	53. Ime:
54. Datum:	55. Podpis:
56. Sporočilo je bilo že posredovano (DDMMLLLL HH:MM): a ☐ po telefonu b ☐ po telefaksu	

F. PODATKI O RAZLOGIH ZA SUM

57. Datum odpiranja računa ali vzpostavitve trajnega poslovnega razmerja (DDMMLLLL):
58. Razlogi za odpiranje računa ali vzpostavitev trajnega poslovnega razmerja in informacija o dejavnosti stranke (navedi):
59. Podatki o izvoru denarja ali premoženja, ki je predmet transakcije (navedi):
60. Razlogi, ki kažejo na sum pranja denarja:

G. PODATKI O NALOGODAJALCU PRI NAKAZILIH IZ TUJINE

61. Priimek:	62. Ime:
63. Firma:	64. Sedež:

H. PODATKI O DEJANSKEM LASTNIKU TUJE PRAVNE OSEBE - STRANKE

65. Oseba: a ☐ je ____ % imetnik poslovnega deleža, delnic oziroma drugih pravic, na podlagi katerih je udeležen pri upravljanju pravne osebe b ☐ je udeležena v kapitalu pravne osebe z/s ____ % deležem c ☐ ima obvladujoči položaj pri upravljanju s sredstvi pravne osebe	
66. Fizična oseba je: a ☐ lastnik ali upravljalec pravne osebe - stranke b ☐ lastnik ali upravljalec druge pravne osebe	
67. Priimek:	68. Ime:
69. Prebivališče:	
70. Datum rojstva (DDMMLLLL):	71. Kraj rojstva:

Seznam angleških izrazov

money laundering – pranje denarja
loan back – navidezno zadolževanje
raison d'être – smisel obstoja
placement – plasman
layering – stratifikacija
integration – integracija
stage – faza, stopnja
smurfing – drobljenje
shell podjetje – navidezno podjetje
gatekeepers – čuvaji